ภาคผนวก ก

อภิธานศัพท์ด้านคุณธรรม และความบกพร่องของผู้รายงาน

Prince of Songkla University Pattani Campus

อภิธานศัพท์ด้านคุณธรรม (التعديل) และความบกพร่อง (الجرح) ของผู้รายงาน

1. ศัพท์บัญญัติด้านคุณธรรม (التعديل)

คำศัพท์	ความหมาย
“ษิเกาะฮฺ” (ثقة)	ผู้รายงานที่มีคุณธรรมและมีความจำที่ดีเลิศ
ษับตุน (ثَبْت)	ผู้รายงานที่มีจิตใจหนักแน่น มีลิ้นที่หนักแน่น จดบันทึกได้อย่างแม่นยำ และอยู่ในระดับหุจญะฮฺ
หาฟิศ และฎอบิฏ (حافظ و ضابط)	ผู้รายงานที่มีความจำดีเยี่ยม และจดจำหะดีษอย่างแม่นยำ ซึ่งทั้งสองคำนี้ยังไม่เพียงพอที่จะให้ความน่าเชื่อถือ เมื่อทั้งสองไม่ปรากฏร่วมกันด้วยกับคำว่า “อัดลฺ” การมีคุณธรรม
กะอันนะฮู มุศหัฟ (كأنه مصحف)	เป็นการเปรียบเทียบว่านักรายงานเป็นผู้ที่มีความจำดีเยี่ยม และเป็นผู้ที่มีความประณีตในการรายงาน
หุจญะฮฺ (حجة)	ผู้รายงานที่มีระดับเหนือกว่าคำว่า ษิเกาะฮฺ
เศาะดูก (صدوق)	ผู้รายงานที่มีความถูกต้องในด้านการใช้สำนวนโวหารในการรายงาน โดยที่ไม่ถึงขั้นระดับที่ษิเกาะฮฺ
มะหัลละฮู อัศศิดกฺ (محله الصدق)	คำที่ชี้ให้เห็นว่าผู้ที่อยู่ในสถานะนี้ หรือระดับนี้จะใช้กับผู้ที่มีความสัจจะ
มุกอริบุลหะดีษ (مقارب الحديث)	หะดีษของผู้รายงานมีความใกล้เคียงกับหะดีษของผู้รายงานอื่นๆ
ลา บะอฺส่ะ บิฮี และ ลัยสะ บิฮี บะอฺสฺ (لا بأس به وليس به بأس)	ทั้งสองคำนี้อยู่ในระดับเดียวกับคำว่า อัศเศาะดูก (الصدوق)
ศอลิหุลหะดีษ صالح الحديث	อัลสะคอวีย์ ได้ระบุว่าธรรมเนียมปฏิบัติของบรรดาปราชญ์นั้นจะใช้คำนี้กับผู้ที่ศอลิหฺ (الصلاحية) โดยที่พวกเขาจะใช้ในด้านของศาสนา ส่วนข้าพเจ้าจะใช้คำนี้กับหะดีษที่ใช้ได้ (الصلاحية) โดยกำหนดขอบเขต และมีการห้ามด้วยกับคำนี้”
ชัยคฺ (شيخ)	อยู่ในระดับที่สามของการตะอฺดีลในทัศนะของอิบนุ อะบีหาติม หมายถึง หะดีษของเขาได้รับการจดบันทึก และก็ได้รับการพิจารณา

Prince of Songkla University Pattani Campus

อิลา ศิดกฺ มาฮุว่า (إلى صدق ما هو)	ผู้รายงานไม่มีความห่างไกลจากความสัจจะ (ถูกต้อง)

2. ศัพท์บัญญัติด้านความบกพร่อง (الجرح)

คำศัพท์	ความหมาย
สูอฺ อัลหิฟฎฺ (سوء الحفظ)	ผู้รายงานไม่สามารถให้น้ำหนักตัดสินในด้านที่ถูกเหนือกว่าด้านที่ผิดได้ หมายถึง มีความจำที่แย่
อัลมุคอละฟะฮฺ (المخالفة)	ผู้รายงานได้รายงานหะดีษขัดแย้งกับผู้ที่มีความน่าเชื่อถือมากกว่าเขา
อัลวะฮฺม (الوهم)	ผู้รายงานได้รายงานด้วยกับความผิดพลาด และความเข้าใจผิดจึงทำให้สะนัดมุรสัลกลายเป็นสะนัดมุตตะศิล จากหะดีษเมากูฟกลายเป็นหะดีษมัรฟูอฺ เป็นต้น
อัลฆอฟละฮฺ (الغفلة)	ผู้รายงานไม่มีความประณีตในการชั่งใจว่าสิ่งใดถูกและสิ่งใดผิดในการรายงาน ซึ่งบางครั้งผู้รายงานที่มีความหลงลืมอย่างหนักโดยการกุหะดีษขึ้น และรายงานหะดีษนั้นๆ ให้กับผู้ฟัง
อัตตัดลีส (التدليس)	อัตตัดสีล หมายถึง การปกปิด อำพราง กล่าวคือผู้รายงานได้รายงานจากอาจารย์คนหนึ่งทั้งที่หะดีษนั้นเขาไม่ได้ยินจากอาจารย์ท่านนั้น โดยใช้สำนวนที่คลุมเครือไม่ชัดเจน เช่นกล่าวว่า "أن فلانا قال" หรือ "عن فلان"
กัสเราะฮฺ อัลอิรสาล (كثرة الإرسال)	ผู้รายงานได้รายงานหะดีษแบบมุรสัล (การรายงานข้าม) เป็นจำนวนมาก
ฟะหฺชุลเฆาะลัต (فحش الغلط)	ผู้รายงานมีความผิดพลาดอย่างน่าเกลียดในการรายาน ซึ่งความผิดพลาดนี้ทำให้มีผลต่อการสนับสนุนสายรายงานอื่น ซึ่งไม่สามารถสนับสนุนหรือรับการสนับสนุนจากหะดีษอื่นๆ ได้ หากรายงานเพียงคนเดียวจะถูกนับว่าเป็นหะดีษมุนกัร เช่นเดียวกันกับการรายงานของผู้ที่ปรากฏคุณลักษณะฟิสกฺ และมีความหลงลืมอย่างหนัก
ลัยส่ะ บิเกาะวีย์ (ليس بقوي)	ปฏิเสธถึงความเข้มแข็งของผู้รายงาน (ในด้านความจำ) ในกรณีที่ยังไม่ยืนยันถึงความเฎาะอีฟของผู้รายงานอย่างแน่ชัด
เฎาะอีฟ อัลหะดีษ (ضعيف الحديث)	หะดีษที่ผู้นั้นรายงานเฎาะอีฟ

Prince of Songkla University Pattani Campus

ลัยยัน (لَين)	ผู้รายงานมีความจำที่ไม่ดีในการรายงานหะดีษ
ลิฎเฎาะอฺฟ มาสู่วะ (للضعف ما هو)	ผู้รายงานที่ไม่มีความห่างไกลจากความเฎาะอีฟ
ตะฆอยยัร บิอาเคาะ เราะฮฺ (تغيَّر بآخَرَه)	ผู้รายงานที่มีความจำดี และการเก็บรักษาหะดีษของเขานั้นได้ขาดหายไปในช่วงท้ายของอายุของเขา
ตะอฺริฟ วะตุนกิร (تَعْرِفُ وتُنْكِر)	ผู้รายงานที่บางครั้งเป็นผู้ที่เป็นมุนกัร (مناكير) และบางครั้งเป็นผู้ที่เปิดเผย (มีชื่อเสียง) (مشاهير)
วาฮิน บิมัรเราะฮฺ (واه بمـــرّة)	ผู้รายงานได้รายงานผิดพลาดในบางครั้ง
ลัยส่ะ บิษิเกาะฮฺ วะลามะอฺมูน (ليس بثقة ولا مأمون)	ไม่ษิเกาะฮฺ และไม่มีสัจจะเป็นคำศัพท์ที่เจาะจงใช้ในด้านการญัรหฺหรือการวิจารณ์ผู้รายงานที่รุนแรง
ลัยสะ บิชัยอฺ (ليس بشيئ)	ผู้รายงานรายงานหะดีษจำนวนไม่มาก ซึ่งคำนี้จะใช้ในการวิจารณ์อย่างรุ่นแรงต่อผู้รายงานหะดีษ
มัสตูร (مستور)	ผู้รายงานไม่ถูกระบุว่าเป็นผู้ใด และไม่ถูกกล่าวถึงประวัติของเขา
มัจญ์ฮูล (مجهول)	ผู้รายงานไม่เป็นที่รู้จักของบรรดานักหะดีษโดยทั่วไป
ตะเราะกูสู่ (تركوه)	ปรากฏความบกพร่องหลายด้านในตัวผู้รายงาน
ฟีฮี่ นะฎอร (فيه نظر)	หมายถึง ต้องพิจารณาอย่างหนัก เป็นคำศัพท์เฉพาะของอัลบุคอรีย์ ที่ใช้ในการวิจารณ์ผู้รายงาน ซึ่งคำนี้ใช้คำผู้รายงานคนใด หมายความว่าหะดีษของเขาจะมิสามารถนำมาใช้เป็นหลักฐานได้
ยัสริก อัลหะดีษ (يسرق الحديث)	ผู้รายงานรายงานหะดีษนั้นเพียงคนเดียว (ไม่มีผู้อื่นร่วม) โดยการโกหก และอ้างว่าเขาได้รับหะดีษมาจากการรับฟังจากอาจารย์ หรือว่าผู้รายงานหะดีษนั้นเป็นที่รู้จัก ซึ่งผู้รายงานอื่นๆ ที่อยู่ในสายรายงานเดียวกับเขาให้ทัศนะว่าเขาเป็นผู้ที่เฎาะอีฟ
มุนกัร อัลหะดีษ (منكر الحديث)	คุณสมบัติของผู้รายงานที่เหมาะสมในการละทิ้งหะดีษของเขา
เราะวา มะนากีร (روى مناكير)	ผู้รายงานได้รายงานหะดีษที่เป็นมุนกัร

Prince of Songkla University Pattani Campus

มัตรูก (متروك)	อะห์มัด เบ็น ศอลิหฺ กล่าวว่า บุคคลหนึ่งจะไม่ถูกละทิ้งหะดีษของเขา จนกว่าจะมีการรวมตัวของกลุ่มหนึ่งต่อการละทิ้งหะดีษของเขา ซึ่งกล่าวว่า บุคคลนี้เป็นผู้ที่เฏาะอีฟ
มุตตะฮัม บิลกะซิบ (متهم بالكذب)	คำนี้จะใช้กับผู้รายงานที่มีสาเหตุหนึ่งสาเหตุใดจากสองสาเหตุ คือ ผู้รายงาน รายงานหะดีษนั้นๆ เพียงคนเดียว โดยที่หะดีษนั้นขัดต่อหลักศาสนบัญญัติที่เป็นที่ทราบดี ซึ่งไม่พบในสายงานงานนั้นว่ามีผู้ที่ถูกกล่าวหาดังกล่าวนอกจากเขาเพียงผู้เดียว และผู้รายงานชอบพูดจาโกหกในเรื่องทั่วไปจนเป็นที่ทราบกันดี แม้จะไม่ปรากฏการโกหกในการรายงานหะดีษ
กัซซาบ (كذاب)	เป็นที่รับทราบกันโดยทั่วไปว่าคำนี้จะใช้กับผู้รายงานที่กล่าวหาว่าท่านนบีมุฮัมมัด ﷺโกหกหรือต่อหะดีษของท่านถึงแม้ว่าจะเป็นการกระทำเพียงครั้งเดียวก็ตาม
วัฎฎออฺ เอา ยะฎออุลหะดีษ (وضاع أو يضع الحديث)	ผู้รายงานเป็นนักกุหะดีษ และทำการกุหะดีษขึ้น ซึ่งหะดีษที่เขารายงานจะมีสถานภาพเป็นหะดีษเมาฎ๊ัวะ

Prince of Songkla University Pattani Campus

ภาคผนวก ข

สารบัญตัวบทอัลหะดีษ

Prince of Songkla University
Pattani Campus

สารบัญตัวบทอัลหะดีษ

ตัวบทอัลหะดีษ	อักษร	หน้าที่
آخَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيْنَ رَجُلَيْنِ فَقُتِلَ أَحَدُهُمَا	ا	77
أَبْشِرُوا وَبَشِّرُوا النَّاسَ مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ صَادِقًا		454
أَتَانِي اللَّيْلَةَ رَبِّي تَبَارَكَ وَتَعَالَى فِي أَحْسَنِ صُورَةٍ		101
أَتَدْرُونَ مَا الْمُفْلِسُ قَالُوا الْمُفْلِسُ فِينَا مَنْ لَا دِرْهَمَ لَهُ		317
أَتَيْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ فَقُلْتُ لَهُ إِنَّهُ بَلَغَنِي أَنَّكَ تَقُولُ إِنَّ الْحَسَنَةَ تُضَاعَفُ أَلْفَ		471
أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ يُصَلِّي وَلِجَوْفِهِ أَزِيزٌ كَأَزِيزِ		161
أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَاللَّهِ مَا أَتَيْتُكَ		318
أَتَيْتُ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ بِطَهُورٍ وَهُوَ جَالِسٌ عَلَى الْمَقَاعِدِ		76
أُتِيتُ وَأَنَا نَائِمٌ فِي رَمَضَانَ فَقِيلَ لِي إِنَّ اللَّيْلَةَ لَيْلَةُ الْقَدْرِ		313
أَحَبُّ الْبِلَادِ إِلَى اللَّهِ مَسَاجِدُهَا وَأَبْغَضُ الْبِلَادِ إِلَى اللَّهِ أَسْوَاقُهَا		123
أخلص دِيْنَك يَكْفك العَمَل القَلِيْل		128
إِذَا أَسْلَمَ الْعَبْدُ فَحَسُنَ إِسْلَامُهُ يُكَفِّرُ اللَّهُ عَنْهُ كُلَّ سَيِّئَةٍ		467
إِذَا أُقْعِدَ الْمُؤْمِنُ فِي قَبْرِهِ أُتِيَ ثُمَّ شَهِدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ		431
إِذَا تَابَ العَبْد أنسى الله الحفظة ذُنُوْبه وَأَنْسى ذَلِكَ		464
إِذَا جَمَعَ اللَّهُ النَّاسَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لِيَوْمٍ لَا رَيْبَ فِيهِ		349
إذا خفيت الخطيئة لم تضر إلا صاحبها		250
إِذَا رَأَيْتُمْ الرَّجُلَ يَتَعَاهَدُ الْمَسْجِدَ فَاشْهَدُوا لَهُ بِالْإِيمَانِ		125
إِذَا عظمت أُمَّتِيْ الدُّنْيَا نزع مِنْهَا هيبة الإِسْلَام		202
إِذَا قَالَ الْإِمَامُ {غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ} فَقُولُوا آمِينَ		116
إِذَا قَالَ الْعَبْدُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ قَالَ يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ صَدَقَ عَبْدِي		426
إِذَا كَانَ أَوَّل لَيْلَة مِنْ شَهْر رَمَضَان فُتِحَتْ أَبْوَاب الجِنَان		279
إذا كان ليلة القدر نزل جبريل عليه السلام في كبكبة من الملائكة		302
إِذَا كَانَ يَوْم القِيَامَة عرف الكَافِر بعَمَلِهِ		519
إِذَا كبر العَبْد سَتَرَتْ تَكْبِيْرته مَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالأَرْضِ مِنْ شَيْءٍ		484
إِذَا مَاتَ وَلَدُ الْعَبْدِ قَالَ اللَّهُ لِمَلَائِكَتِهِ قَبَضْتُمْ وَلَدَ عَبْدِي		483
إِذَا مَرَرْتُمْ بِرِيَاضِ الْجَنَّةِ فَارْتَعُوا		124, 355
إِذَا وضعت جَنْبك عَلَى الفِرَاش وَقَرَأْتَ فَاتِحَة الكِتَاب		224

412		أُذْكُرُ اللهَ مَعَ قَوْمٍ بَعْدَ صَلاَةَ الفَجْرِ إِلَى طُلُوْعِ الشَّمْس
406		اذْكُرُوْا اللهَ تَعَالَى ذِكْرًا خَامِلاً
114		اذْهَبْ فَإِنَّ فِيْ البَيْتِ ثَلاَثَة فَخذ أَحَد الثَّلاَثَة
352		اذهب فناد في الناس أن من شهد أن لا إله إلا الله موقنا أو مخلصا
68		أَرَأَيْتُمْ لَوْ أَنَّ رَجُلاً كَانَ لَهُ معتمل
224		أَرْبَعُ آيَاتٍ نَزَلْنَ مِنْ كَنْزٍ تَحْتَ الْعَرْشِ
284		اسْتَعِينُوا بِطَعَامِ السَّحَرِ عَلَى صِيَامِ النَّهَارِ
488		اسْتَكْثِرُوا مِنْ الْبَاقِيَاتِ الصَّالِحَاتِ قِيلَ وَمَا هِيَ يَا رَسُولَ اللَّهِ
119		اعْبُد اللهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ فَإِنْ كُنْتَ لاَ تَرَاهُ
465		اعْبُد اللهَ وَلاَ تُشْرِكْ بِهِ شَيْئًا ، وَاعْمَلْ للهِ كَأَنَّكَ تَرَاهُ
205		اعْتَكَفَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْمَسْجِدِ فَسَمِعَهُمْ يَجْهَرُونَ
193		اقْرَأْ أُسَيْدُ فَإِنَّ الْمَلاَئِكَةَ لَمْ تَزَلْ يَسْتَمِعُونَ صَوْتَكَ
198		اقْرَءُوْا القُرْآن بِلحون العَرَب وَأَصْوَاتِها
240		اقرأوا المنجية ؛ وهي : الم تنزيل
203		اقْرَأْ عَلَيَّ الْقُرْآنَ قُلْتُ آقْرَأُ عَلَيْكَ وَعَلَيْكَ أُنْزِلَ
424		أَلَا أُحَدِّثُكُمْ إِنْ أَخَذْتُمْ أَدْرَكْتُمْ مَنْ سَبَقَكُمْ وَلَمْ يُدْرِكْكُمْ أَحَدٌ بَعْدَكُمْ
81		أَلاَ أُخْبِرُكُمْ بِأَسْرَعِ كرة مِنْهُ ، وَأَعْظَمِ غَنِيْمَة
305		أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِأَفْضَلَ مِنْ دَرَجَةِ الصِّيَامِ وَالصَّلَاةِ وَالصَّدَقَةِ
429		أَلاَ أُخْبِرُكُمْ بِشَيءٍ أصله فِيْ الأَرْضِ وَفرعه فِيْ السَّمَاءِ
388		أَلاَ أَدُلُّكَ عَلَى ملاك هَذَا الأَمْرِ الذِيْ تُصِيْبُ بِهِ خَيْرُ الدُّنْيَا وَالآخِرَة
392		أَلَا أُنَبِّئُكُمْ بِخِيَارِكُمْ قَالُوا بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ خِيَارُكُمْ
117		أَلَا تُحَدِّثِينِي عَنْ مَرَضِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
283		الْبَرَكَةُ فِي ثَلاثَةٍ: فِي الْجَمَاعَةِ، وَالثَّرِيدِ، وَالسُّحُورِ
230		الْبَقَرَةُ سَنَامُ الْقُرْآنِ وَذُرْوَتُهُ نَزَلَ مَعَ كُلِّ آيَةٍ
510		التَّسْبِيحُ نِصْفُ الْمِيزَانِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ يَمْلَؤُهُ
408		اَلْحَمْدُ للهِ الَّذِيْ جعل فِيْ أُمَّتِيْ مِنْ أُمِرْتُ أَنْ أَصْبِر نَفْسِيْ مَعَهُم
478		اَلْحَمْدُ رَأس الشُّكْر ، مَا شَكَرَ اللهَ عَبْد لاَ يَحمده
479		اَلْحَمْدُ عَلَى النِّعْمَة أَمَان لِزَوَالها
407		اَلْحَمْدُ للهِ الَّذِيْ لَمْ يَمْتَنِيْ حَتَّى أَمَرَنِيْ أَنْ أَصْبِر نَفْسِيْ مَعَ قَوْم مِنْ أُمَّتِيْ
417		الَّذِينَ يَذْكُرُونَ مِنْ جَلَالِ اللَّهِ مِنْ تَسْبِيحِهِ وَتَحْمِيدِهِ وَتَكْبِيرِهِ

Prince of Songkla University Pattani Campus

291		الربا نيف وسبعون بابا ، أهون باب من الربا
339		الزَّبَانِيَّة أَسْرَع إِلَى فسقة القرآن منهم إِلَى عَبْدة الأَوْثَان
65		الصَّلَاةُ عَلَى مِيقَاتِهَا
63		الصَّلَاةُ عَلَى وَقْتِهَا
64		الصَّلَاةُ لِوَقْتِهَا وَبِرُّ الْوَالِدَيْنِ
104		الصَّلَاةُ لِوَقْتِهَا ، وَمَنْ تَرَكَ الصَّلَاةَ فَلاَ دِيْن لَهُ
103		الصلاة مرضاة للرب تبارك وتعالى وحب الملائكة
134		الصلاة ميزان فمن أوفى استوفى
509		الطُّهُورُ شَطْرُ الْإِيمَانِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ تَمْلَأُ الْمِيزَانَ
343		الْعِلْمُ عِلْمَانِ : فَعِلْمٌ فِي الْقَلْبِ فَذَلِكَ الْعِلْمُ النَّافِعُ
287		اللهم صَلِّ عَلَى الْمُتَسَحِّرِيْنَ تَسَحَّرُوْا
109		اللهم لا تدع فينا شقياً ولا محروماً
93		المَسْجِد بَيْت كُلّ تَقِي
344		الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يُسْلِمُهُ
288		النَّظرة سَهْم مِنْ سِهَام إِبْلِيْس مَسْمُوْمَة
269		الْوَالِدُ أَوْسَطُ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ فَإِنْ شِئْتَ فَأَضِعْ ذَلِكَ الْبَابَ أَوْ احْفَظْهُ
221		انْطَلَقَ نَفَرٌ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سَفْرَةٍ سَافَرُوهَا
470		النَّاسُ أَرْبَعَةٌ ، وَالأَعْمَالُ سِتَّةٌ : فَمِنْهُمْ مُوَسَّعٌ لَهُ فِي الدُّنْيَا
248		إِنْ أَخَذْتَهَا أَخَذْتَ قَوْسًا مِنْ نَارٍ فَرددتها
457		أَنَّ أَبَا طَالِبٍ لَمَّا حَضَرَتْهُ الْوَفَاةُ دَخَلَ عَلَيْهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
74		أَنَّ النَّبِي صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا نزل بِأَهْلِهِ الضيق
363		أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ عَلَى شَابٍّ وَهُوَ فِي الْمَوْتِ
300		أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذكر رَجُلاً مِنْ بَنِي إِسْرَائِيْلَ
106		أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لِبِلَالٍ عِنْدَ صَلَاةِ الْفَجْرِ
90		أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَهُ يَا عَلِيُّ ثَلَاثٌ
141		أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ مَرَّ عَلَى أَصْحَابِهِ يَوْمًا، فَقَالَ لَهُمْ:هَلْ تَدْرُونَ مَا يَقُولُ رَبُّكُمْ
289		أَنَّ امْرَأَتَيْنِ صَامَتَا وَأَنَّ رَجُلًا قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ
423		أَنَّ دَاوُد النَّبِي صَلى الله عليه وَسَلَّم قَالَ : «إِلهِيْ ، كَيْفَ لِيْ أَنْ أَشْكُرَكَ
270		أَنَّ رَجُلًا قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا حَقُّ الْوَالِدَيْنِ عَلَى وَلَدِهِمَا
496		أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَخَذَ غُصْنًا فَنَفَضَهُ

Prince of Songkla University Pattani Campus

أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَكَرَ جَهْدًا شَدِيدًا يَكُونُ بَيْنَ يَدَيْ		525
أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُئِلَ أَيُّ الْعِبَادِ أَفْضَلُ دَرَجَةً عِنْدَ اللَّهِ		477
أَنَّ رَسُوْل الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَن الأفنية والصعدات		381
أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَقُومُ مِنْ اللَّيْلِ حَتَّى تَتَفَطَّرَ قَدَمَاهُ		158
أَنَّهُ دَخَلَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى امْرَأَةٍ وَبَيْنَ يَدَيْهَا نَوًى		524
أَنَّهُ سَأَلَ أُمَّ سَلَمَةَ عَنْ قِرَاءَةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَصَلَاتِهِ		179
إِنَّ آخِرَ رَجُلٍ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ رَجُلٌ يَتَقَلَّبُ عَلَى الصِّرَاطِ ظَهْرًا لِبَطْنٍ		521
إِنَّ إِبْلِيس نَاح عَلَيْهِ وَبَكَى وَنفث التُّرَاب		226
إِنَّ أَصْفر الْبُيُوت بَيْت لَيْسَ فِيهِ مِنْ كِتَاب الله شَيْء		186
إِنَّ أَكْثَرَ مُنَافِقِي أُمَّتِي قُرَّاؤُهَا		172
إِنَّ الإِيمَانَ ليخلق فِيْ جَوْف أَحَدكُمْ كَمَا يخلق الثَّوْب الخلق		389
إِنَّ الْجَبَلَ لَيُنَادِي الْجَبَلَ باسْمِهِ: أَيْ فُلانٌ		428
إِنَّ الَّذِيْنَ أَلْسِنَتهم رطبة بذِكْرِ اللهِ ﷻ يَدْخُلُ أَحدهم الجَنَّة وَهُوَ يَضْحَك		445
إِنَّ الرَّجُلَ لَيَتَكَلَّمُ بِالْكَلِمَةِ لَا يُرِيدُ بِهَا بَأْسًا		516
إِنَّ الرَّجُلَ ليصلي سِتِينَ سنةً ما تُقبلُ له صلاةٌ		146
إِنَّ الشَّيْطَانَ وَاضِع خطمه فِيْ قَلْب ابْن آدَم		523
إن الشيطان يجري من ابن آدم مجرى الدم		292
إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا أَخْطَأَ خَطِيئَةً نُكِتَتْ فِي قَلْبِهِ نُكْتَةٌ		188, 390
إن العبد ليقول الكلمة لا يقولها إلا ليضحك بها		517
إِنَّ الْقَبْرَ أَوَّلُ مَنَازِلِ الْآخِرَةِ فَإِنْ نَجَا مِنْهُ فَمَا بَعْدَهُ أَيْسَرُ مِنْهُ		241
إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى إِذَا أَحَبَّ عَبْدًا نَادَى جِبْرِيلَ		265
إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَقُولُ يَا ابْنَ آدَمَ تَفَرَّغْ لِعِبَادَتِي أَمْلَأْ صَدْرَكَ		337
إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يُعْطِي عَبْدَهُ الْمُؤْمِنَ الْحَسَنَةَ أَلْفَ أَلْفِ حَسَنَةٍ		470
إِنَّ اللَّهَ قَالَ مَنْ عَادَى لِي وَلِيًّا فَقَدْ آذَنْتُهُ بِالْحَرْبِ		515
إِنَّ اللَّهَ كَتَبَ الْحَسَنَاتِ وَالسَّيِّئَاتِ ثُمَّ بَيَّنَ ذَلِكَ		467
إِنَّ اللهَ وهب لِأُمَّتِي لَيْلَة القَدْرِ وَلَمْ يُعْطِهَا مَنْ كَانَ قَبْلَهُمْ		297
إِنَّ اللَّهَ قَرَأَ: طه وَيس قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ آدَمَ بِأَلْفِ عَامٍ		229
إِنَّ اللَّهَ لَيُضَاعِفُ الْحَسَنَةَ أَلْفَيْ أَلْفِ حَسَنَةٍ		470
إِنَّ اللهَ لِيُنَادِي يَوْمَ القِيَامَة أَيْنَ جِيْرَانِيْ		122
إِنَّ الْمُؤْمِنَ يَرَى ذُنُوبَهُ كَأَنَّهُ قَاعِدٌ تَحْتَ جَبَلٍ		364

Prince of Songkla University Pattani Campus

96		إِنَّ المَيِّت إِذَا وضع فِيْ قَبْره إِنَّهُ يَسْمع خفق نَعَالهم
338		إِنَّ أُنَاسًا مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ يَنْطَلِقُونَ إِلَى أُنَاسٍ مِنْ أَهْلِ النَّارِ
295		إِنَّ أَوَّلَ النَّاسِ يُقْضَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَيْهِ رَجُلٌ اسْتُشْهِدَ
519		إِنَّ أَوَّلَ عَظْمٍ مِنْ الْإِنْسَانِ يَتَكَلَّمُ يَوْمَ يُخْتَمُ عَلَى الْأَفْوَاهِ
499		إِنَّ أَوَّلَ مَا يُسْأَلُ عَنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَعْنِي الْعَبْدَ
95		إِنَّ بُيُوتَ اللَّهِ فِي الأَرْضِ الْمَسَاجِدُ
272		أَنَّ جَاهِمَةَ جَاءَ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَرَدْتُ
375		إِنَّ خِيَار عِبَاد الله الَّذِيْنَ يراعُوْنَ الشَّمْس وَالْقَمَر
298		إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أُرِيَ أَعْمَارَ النَّاسِ قَبْلَهُ أَوْ مَا شَاءَ اللَّهُ
144		إِنَّ رَسُوْل الله ﷺ نَظَر إِلَى السَّمَاءِ يَومًا ، فَقَالَ : «هَذَا أَوَان يَرْفَع العِلْم
455		إِنَّ صَدَقَة السِّر تُطْفِئ غَضب الرَّب وَإِنَّ صِلَة الرَّحِم تَزِيْد فِيْ العمر
345		إِنَّ فَتًى شَابًّا أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ائْذَنْ لِي بِالزِّنَا
356-357		إِنَّ لُقْمَانَ، قَالَ لابْنِهِ: يَا بنيَّ عَلَيْكَ بِمَجَالِسِ الْعُلَمَاءِ
367		إِنَّ لِكُلِّ شَيْءٍ سقالة ، وَإِنَّ سقالة القُلُوْب ذِكْر الله
228		إِنَّ لِكُلِّ شَيْءٍ قَلْبًا وَقَلْبُ الْقُرْآنِ يس
201		إِنَّ مَلَكًا مُوَكَّلاً بِالقُرْآن، فَمَن قَرَأَهُ مِنْ أَعْجَمِي
475		إِنَّ مِمَّا أَدْرَكَ النَّاسُ مِنْ كَلَامِ النُّبُوَّةِ
344		إِنَّ مِنْ أَرْبَى الرِّبَا الِاسْتِطَالَةَ فِي عِرْضِ الْمُسْلِمِ بِغَيْرِ حَقٍّ
67		أَنَا أَوَّلُ مَنْ يُؤْذَنُ لَهُ بِالسُّجُودِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ
365		أَنَا مَعَ عَبْدِي مَا ذَكَرَنِي وَتَحَرَّكَتْ بِي شَفَتَاهُ
130		إِنَّمَا يَنْصُرُ اللَّهُ هَذِهِ الْأُمَّةَ بِضَعِيفِهَا
285		إِنَّهَا بَرَكَةٌ أَعْطَاكُمْ اللَّهُ إِيَّاهَا فَلَا تَدَعُوهُ
93		أَنَّهَا سَتَكُوْن ثَلاَثة أَنْوَاع لِلْمِيْزَان وَالحِسَاب
382		إِنِّي لَأَعْلَمُ آخِرَ أَهْلِ الْجَنَّةِ دُخُولًا الْجَنَّةَ وَآخِرَ أَهْلِ النَّارِ
249		أَوْحَى الله عَزَّ وَجَلَّ إِلَى جبْرِيْل عَلَيْهِ السَّلاَم أَنْ اقلب مدينة كذا وكذا
143		أَوَّلُ مَا افتَرض الله عَلَى أُمَّتِيْ الصَّلَوَات الخَمْس
157		أَوَّلُ مَا أَنْزَلَ عَلَيْهِ الوَحْيِ كَانَ يَقُوْم عَلَى صَدْر قَدَمَيْه
145		أَوَّلُ مَا يُرْفَعُ مِنَ النَّاسِ الْخُشُوعُ
475		أَوَّلُ مَنْ يُدْعَى إِلَى الْجَنَّةِ الْحَمَّادُونَ

Prince of Songkla University Pattani Campus

110		أَوَّلُ مَنْ يسود يَوْم القِيَامَة وُجُوه تَارِكِي الصَّلاَة
86		أَوْصَانِي خَلِيلِي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ لَا تُشْرِكْ بِاللَّهِ شَيْئًا
487		أَيَعْجِزُ أَحَدُكُمْ أَنْ يَكْسِبَ كُلَّ يَوْمٍ أَلْفَ حَسَنَةٍ
147		إِيَّاكُمْ وَخُشُوْعَ المُنَافِقِ قِيْلَ وَكَيْفَ ذَاكَ
259		أَيُّمَا مُؤْمِنٍ أَطْعَمَ مُؤْمِنًا عَلَى جُوعٍ أَطْعَمَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ
280		أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ اللَّهَ طَيِّبٌ لَا يَقْبَلُ إِلَّا طَيِّبًا
159		أَيُّهَا النَّاسُ، عَلَيْكُمْ بِالصِّدْقِ فَإِنَّهُ يُقَرِّبُ إِلَى الْبِرِّ
121	ب	بَشِّرِ الْمُدْلِجِينَ إِلَى الْمَسَاجِدِ فِي الظُّلَمِ
100		بَشِّرْ هَذِهِ الْأُمَّةَ بِالسَّنَاءِ وَالرِّفْعَةِ وَالنَّصْرِ
85		بَكِّرُوْا بِالصَّلَاةِ فِي يَوْمِ الغَيْمِ
156		بَيْنَا أَنَا أُصَلِّي مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذْ عَطَسَ رَجُلٌ مِنْ الْقَوْمِ
226		بَيْنَمَا جِبْرِيلُ قَاعِدٌ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَمِعَ نَقِيضًا مِنْ فَوْقِهِ
251		بينما نحن عند رسول الله صلى الله عليه وسلم، إذ جاءه علي ابن أبي طالب
5	ت	تَرَكْتُ فِيْكُمْ أَمْرَيْنِ لَنْ تَضِلُّوْا
282		تَسَحَّرُوا فَإِنَّ فِي السَّحُورِ بَرَكَةً
306		تُعْرَضُ الْأَعْمَالُ فِي كُلِّ يَوْمِ خَمِيسٍ وَاثْنَيْنِ
307		تُعْرَضُ الأَعْمَالُ يَوْمَ الإِثْنَيْنِ وَالخَمِيس ، فَمَنْ مُسْتَغْفِر فَيَغْفِرَ لَهُ
415		تُعَلِّمُوْا العِلْم فَإِن تعلمه لله خَشْيَة
111	ث	ثَلَاثٌ أَحْلِفُ عَلَيْهِنَّ لَا يَجْعَلُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ مَنْ لَهُ سَهْمٌ
308		ثَلَاثَةٌ لَا تَرْتَفِعُ صَلَاتُهُمْ فَوْقَ رُءُوسِهِمْ شِبْرًا
362		ثَلَاثَةٌ لَا يرد الله دُعَاءَهُمْ : الذَّاكِرُوْنَ الله كَثِيْرًا
153	ج	جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ إِنَّ فُلَانًا يُصَلِّي بِاللَّيْلِ
78, 83	ح	حُبِّبَ إِلَيَّ مِنْ الدُّنْيَا النِّسَاءُ وَالطِّيبُ
396		حَرَّمَ عَلَى عَيْنَيْنِ أَنْ تَنَالَهُمَا النَّار : عَيْن بَكَتْ مِنْ خَشْيَةِ الله
489	خ	خُذُوا جُنَّتَكُمْ ، قالوا : يَا رَسُولَ اللَّهِ! مِنْ عَدُوٍّ حَضَرَ
491		خُذُوا جُنَّتَكُمْ . قلنا يَا رَسُولَ اللَّهِ : من عدو قد حضر
502		خَرَجَ أَبُوْ بَكْر بِالْهَاجِرَة ، فَسَمِعَ بِذلِكَ عُمَر ، فَخَرَجَ
245		خَرَجَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَنَحْنُ نَقْرَأُ الْقُرْآنَ
485		خَصْلَتَانِ أَوْ خَلَّتَانِ لَا يُحَافِظُ عَلَيْهِمَا عَبْدٌ مُسْلِمٌ
441		خَطَّبْنَا رَسُوْل الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعْد انْصِرَافِهِ مِن حجة الوَدَاع

Prince of Songkla University Pattani Campus

79		خَمْسُ صَلَوَاتٍ افْتَرَضَهُنَّ اللَّهُ تَعَالَى مَنْ أَحْسَنَ وُضُوءَهُنَّ
405		خَيْرُ الذِّكْرِ الْخَفِيُّ وَخَيْرُ الرِّزْقِ مَا يَكْفِي
460	د	دَخَلْتُ الجَنَّة فَرَأَيْتُ فِيْ عَارضتِ الجَنَّة مَكْتُوْباً ثَلاَثَة أَسْطَر بِالذَّهَبِ
117		دَخَلْتُ عَلَى عَائِشَة فَقُلْتُ : مَا فَضل من قَرَأَ القُرْآن
386		دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُصَلَّاهُ فَرَأَى نَاسًا
453		دَعْوَةُ ذِي النُّونِ إِذْ دَعَا وَهُوَ فِي بَطْنِ الْحُوتِ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ
398	ذ	ذَاكر الله خَالِيا كَمبارَزة إِلَى الكفار مِنْ بَيْن الصُّفُوْف خَالِيا
300		ذَكَرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمًا أَرْبَعَةً مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَبَدُوا
289		ذِكْرُكَ أَخَاكَ بِمَا يَكْرَهُ قِيلَ أَفَرَأَيْتَ
191	ر	رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي وَفِي صَدْرِهِ أَزِيزٌ كَأَزِيزِ
522		رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَعْقِدُ التَّسْبِيحَ بِيَدِهِ
139		رُبَّ صَائِمٍ لَيْسَ لَهُ مِنْ صِيَامِهِ إِلَّا الْجُوعُ
274		رِضَى الرَّبِّ فِي رِضَى الْوَالِدِ وَسَخَطُ الرَّبِّ فِي سَخَطِ الْوَالِدِ
513	ز	زَارَ رَسُولُ الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أُمّ سليم فَصَلَّى فِي بَيْتِهَا صَلاَة تَطَوُّع
199		زَيِّنُوا الْقُرْآنَ بِأَصْوَاتِكُمْ
310	س	سَأَلْتُ أبا ذر فقلت : أسألت رسول الله عن ليلة القدر ؟
65		سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَيُّ الْعَمَلِ أَفْضَلُ
493		سُبْحَانَ اللهِ وَالْحَمْدُ للهِ وَلاَ إِلهَ إِلاَ اللهُ ، لَهُ مَقَالِيْدُ السَّمَوَاتِ وَالأَرْضِ
425		سَبَقَ الْمُفْرِدُونَ قَالُوا وَمَا الْمُفْرِدُونَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ الْمُسْتَهْتَرُونَ
185		سَمِعْتُ أَبَا أُمَامَة يَقُوْلُ : أِقْرَأُوْا القُرْآن وَلَا يغرنكم هَذِهِ المصاحف
234		سُوْرَة الوَاقِعَة سُوْرَة الغنى فَاقْرَأوهَا وَعَلِّمُوْهَا أَوْلاَدكُمْ
231		سُوْرَة يس فِيْ التَّوْرَاة تُدْعَى المعمة
253		سَوُّوا صُفُوفَكُمْ فَإِنَّ تَسْوِيَةَ الصُّفُوفِ مِنْ إِقَامَةِ الصَّلَاةِ
151	ص	صَلِّ صَلاَةَ مُوَدِّعٍ ، فَإِنَّكَ إِنْ كُنْتَ لا تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ
257		صَوْمُ شَهْرِ الصَّبرِ ، وَثَلَاَثَةِ أَيَّامٍ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ
238	ض	ضَرَبَ بَعْضُ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خِبَاءَهُ عَلَى قَبْرٍ
353	ط	طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ
129		طُوْبَى لِلْمُخْلِصِيْنَ أُوْلَئِكَ مَصَابِيْح الدجى
181	ع	عدد درج الجنة عدد آي القرآن

Prince of Songkla University Pattani Campus

243		عُرِضَتْ عَلَيَّ أُجُورُ أُمَّتِي حَتَّى الْقَذَاةُ
234		عَلِّمُوْا نِسَاءَكُمْ سُوْرَة الوَاقِعَة ، فَإِنَّهَا سُوْرَة الغِنى
221		عَوْذَنِيْ رَسُوْل الله (صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِأُمِّ الكِتَاب تفلا
397		عَيْنَانِ لَا تَمَسُّهُمَا النَّارُ عَيْنٌ بَكَتْ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ
222	ف	فَاتِحَة الكِتَاب تعدل بِثُلُثَي القُرْآن
91		فَأَمَرَهُم رَسُوْلُ الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَخَلوا سَبِيْله
66		فَضْلُ الصَّلَاةِ بِالسِّوَاكِ عَلَى الصَّلَاةِ بِغَيْرِ سِوَاكٍ
213		فَضْلُ الْعَالِمِ عَلَى الْعَابِدِ كَفَضْلِي عَلَى أَدْنَاكُمْ
281		فَصْلُ مَا بَيْنَ صِيَامِنَا وَصِيَامِ أَهْلِ الْكِتَابِ أَكْلَةُ السَّحَرِ
214		فَقِيهٌ وَاحِدٌ أَشَدُّ عَلَى الشَّيْطَانِ مِنْ أَلْفِ عَابِدٍ
402		فِكْرَة سَاعَة خَيْرٌ مِنْ عِبَادَة سِتِّينَ سَنَةً
399		فِيْمَ تَتَفَكَّرُوْنَ؟ قَالُوْا: نَتَفَكَّر فِيْ الله، قَالَ: " لاَ تفكّرُوْا فِيْ الله
233	ق	قارئ الحديد وإذا وقعت ، والرحمن يدعى في ملكوت السموات والأرض
482		قَالَ رَجُلٌ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْحَمْدُ لِلَّهِ كَثِيرًا
261		قَالَ مُوْسَى عَلَيْهِ السَّلَام : يَا رَب عَلِّمْنِيْ شَيْئًا
167		قَامَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى إِذَا أَصْبَحَ بِآيَةٍ وَالْآيَةُ
422		قَرَأْتُ فِي مَسْأَلة مُوْسَى عَلَيْهِ السَّلَام أَنَّهُ قَالَ :يَا رَب كَيْفَ لِيْ أَنْ أَشْكُرك
463		قُلْ اللَّهُمَّ اجْعَلْ سَرِيرَتِي خَيْرًا مِنْ عَلَانِيَتِي
432		قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَوْصِنِي قَالَ إِذَا عَمِلْتَ سَيِّئَةً فَأَتْبِعْهَا حَسَنَةً تَمْحُهَا
312		قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ لِي بَادِيَةً أَكُونُ فِيهَا وَأَنَا أُصَلِّي فِيهَا
430		قوله عز وجل (كَلِمَةً طَيِّبَةً) (إبراهيم : 24) قال : «شهادة أن لا إله إلا الله
512		قُولِي: اللَّهُ أَكْبَرُ عَشرَ مِرَارٍ يَقُولُ اللَّهُ
71		قِيلَ لِابْنِ عَبَّاسٍ مَاتَتْ فُلَانَةُ بَعْضُ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَخَرَّ سَاجِدًا
83	ك	كَانَ آخِرُ كَلَامِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الصَّلَاةَ الصَّلَاةَ
242		كان إذا قرأ : { قل أعوذ برب الناس
315		كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا دَخَلَ الْعَشْرُ شَدَّ مِئْزَرَهُ
207		كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا صَلَّى صَلَاةً
74		كَانَ النَّبِي صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا نزل بِأَهْلِهِ الضيق أَمَرَهُمْ بِالصَّلَاةِ
446		كَانَ رَجُلَانِ فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ مُتَوَاخِيَيْنِ فَكَانَ أَحَدُهُمَا

Prince of Songkla University Pattani Campus

275		كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إذا دخل رمضان تغير لونه
276		كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إذا دخل رمضان شد مئزره
70		كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا صَلَّى هَمَسَ شَيْئًا لَا أَفْهَمُهُ
403		كان رسول الله يفضل الصلاة التي يستاك لها على الصلاة
166		كَانَ رَسُوْل اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمِ يحدثنا وَنحدثه فَإِذَا حَضرت الصَّلَاة
370		كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَسِيرُ فِي طَرِيقِ مَكَّةَ
240		كَانَ لَا يَنَامُ حَتَّى يَقْرَأَ الم تَنْزِيلُ وَتَبَارَكَ الَّذِي بِيَدِهِ الْمُلْكُ
73		كَانَتْ ظُلْمَةٌ عَلَى عَهْدِ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ
265		كُلُّ ابْنِ آدَمَ خَطَّاءٌ وَخَيْرُ الْخَطَّائِينَ التَّوَّابُونَ
355		كُلُّ أُمَّتِي يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ إِلَّا مَنْ أَبَى
272		كُلُّ ذُنُوْبٍ يُؤَخّر الله مِنْهَا مَا شَاءَ إِلَى يَوْمِ القِيَامَة
497		كُلُّ سُلَامَى مِنْ النَّاس عَلَيْهِ صَدَقَةٌ كُلَّ يَوْمٍ
442		كَلِمَتَانِ إِحْدَاهُمَا لَيْسَ لَهَا نَاهِيَةٌ دُونَ الْعَرْشِ
154		كُنْتُ آتِي النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ يُصَلِّي فَأُسَلِّمُ
218		كُنْتُ أُصَلِّي فِي الْمَسْجِدِ فَدَعَانِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَمْ
309		كُنْتُ فِي مَجْلِسِ بَنِي سَلَمَةَ وَأَنَا أَصْغَرُهُمْ فَقَالُوا مَنْ يَسْأَلُ لَنَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ لَيْلَةِ الْقَدْرِ
451		كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي بَعْضِ غَزَوَاتِهِ
351	ل	لا أَخَافُ عَلَى أُمَّتِي إلا ثَلاثَ خِلالٍ
452		لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ تمنع العباد مِنْ سخط الله مَا لم يؤثروا سفقة دنياهم على دينهم
107		لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَيْلٌ لِلْعَرَبِ مِنْ شَرٍّ قَدْ اقْتَرَبَ
112		لاَ إِيْمَان لِمَنْ لاَ أَمَانَة لَهُ
452		لاَ تَزَال لاَ إِلَهَ إِلاَّ الله تَدْفع عُقُوْبَة سخط الله
505		لَا تَزُولُ قَدَمُ ابْنِ آدَمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ عِنْدِ رَبِّهِ
341		لاَ تَسْأَلُونِي عَنِ الشَّرِّ وَسَلُونِي عَنِ الْخَيْرِ
350		لَا تُصَدِّقُوا أَهْلَ الْكِتَابِ وَلَا تُكَذِّبُوهُمْ وَقُولُوا»{آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْنَا}
439		لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى لَا يُقَالَ فِي الْأَرْضِ اللَّهُ اللَّهُ
438		لاَ تَقُوْم السَّاعَة عَلَى أَحَد يَقُوْل : لاَ إِلَهَ إِلاَّ الله
348		لَا شَيْءَ لَهُ ثُمَّ قَالَ إِنَّ اللَّهَ لَا يَقْبَلُ مِنْ الْعَمَلِ إِلَّا مَا كَانَ لَهُ خَالِصًا
258		لاَ صَلاَةَ لِجَارِ الْمَسْجِدِ إِلاَّ فِى الْمَسْجِدِ

Princess Nourah University Palestinian Campus

153		لاَ صَلاَةَ لِمَنْ لاَ يطيع الصَّلاَةَ
209		لَا يَفْقَهُ مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ فِي أَقَلَّ مِنْ ثَلَاثٍ
335		لاَ يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يَكُوْنَ هَوَاهُ تَبْعًا لما جِئْتُ بِهِ
355		لَأُعْطِيَنَّ الرَّايَةَ غَدًا رَجُلًا يُفْتَحُ عَلَى يَدَيْهِ يُحِبُّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ
409		لَأَنْ أَقْعُدَ مَعَ قَوْمٍ يَذْكُرُونَ اللَّهَ تَعَالَى مِنْ صَلَاةِ الْغَدَاةِ
511		لَأَنْ أَقُولَ سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ أَحَبُّ إِلَيَّ
507		لِأَنَّ مِنْ أَبْوَابِ الصَّدَقَةِ التَّكْبِيرَ وَسُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ
82		لركعتين يركعهما ابن آدم في جوف الليل الآخر
440		لَقَدْ ظَنَنْتُ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ أَنْ لَا يَسْأَلُنِي عَنْ هَذَا الْحَدِيثِ
451		لَقِّنُوا مَوْتَاكُمْ شَهَادَةَ أَنْ لا إِلَهَ إِلا اللَّهُ
369		لَقِيَنِي أَبُو بَكْرٍ فَقَالَ كَيْفَ أَنْتَ يَا حَنْظَلَةُ
436		لَمَّا نَزَلَتْ {مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا} قَالَ رَجُلٌ مِنَ الْمُسْلِمِيْنَ
303		لَمَّا قُتِلَ عَلِي قَامَ حَسَن بْن عَلِي خطيبا ، فَحَمِدَ الله وَأَثْنَى عَلَيْهِ ، ثُمَّ قَالَ : « أَمَّا بَعْدُ ، والله لَقَدْ قتلتم الليلة رَجُلاً فِيْ لَيْلَة نزل فِيْهَا القُرْآنَ
331		لَمَّا وَقَعَتْ بَنُو إِسْرَائِيلَ فِي الْمَعَاصِي نَهَتْهُمْ عُلَمَاؤُهُمْ فَلَمْ يَنْتَهُوا
479		لَوْ أَنَّ الدُّنْيَا كُلَّهَا بحذافيرها بيد رَجل مِنْ أُمَّتِيْ
148		لَوْ خَشَعَ قَلْب هَذَا خَشَعَتْ جَوَارِحُهُ
232		لوددت أنها في قلب كل إنسان من أمتي " -يعني: يس
458		لَوْ عدل بَكَاء أَهْل الأَرْض ببَكَاء دَاوُد مَا عدله
385		لَوْلَا أَنْ لَا تَدَافَنُوا لَدَعَوْتُ اللَّهَ أَنْ يُسْمِعَكُمْ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ
458		لَوْ وزن دُمُوع آدَم بِجَمِيْع دُمُوْع وَلَده
256		لَوْ يَعْلَم العِبَاد مَا رَمَضَان لتمنت أُمَّتِيْ أَنْ يَكُوْنَ السَّنَة كُلّهَا
368		لَيَذْكُرَنَّ الله قَوْمًا فِي الدُّنْيَا
460		لَيْسَ شَئ أَشَدُّ عَلَى مردة الجِن مِنْ هؤُلاَء الآيَات فِيْ سُوْرَة البَقَرَة
120		لَيْسَ صَلَاةٌ أَثْقَلَ عَلَى الْمُنَافِقِينَ مِنْ الْفَجْرِ وَالْعِشَاءِ
498		لَيْسَ مِنْ نَفْسٍ ابن آدَم إِلاَّ عَلَيْهَا صَدَقة فِيْ كُل يَوْمٍ
314		لَيْلَةُ الْقَدْرِ لَيْلَةُ أَرْبَعٍ وَعِشْرِينَ
150		لَيَنْتَهِيَنَّ أَقْوَامٌ يَرْفَعُونَ أَبْصَارَهُمْ إِلَى السَّمَاءِ فِي الصَّلَاةِ
178	م	مَا آمَنَ بِالْقُرْآنِ مَنْ اسْتَحَلَّ مَحَارِمَهُ
164		مَا أَذِنَ اللَّهُ لِعَبْدٍ فِي شَيْءٍ أَفْضَلَ مِنْ رَكْعَتَيْنِ يُصَلِّيهِمَا

Prince of Songkla University Pattani Campus

480		مَا أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَى عَبْدٍ، فَحَمِدَ اللَّهَ عَلَيْهَا
248		مَا تَرَى فِيهَا يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ جَمْرَةٌ بَيْنَ كَتِفَيْكَ تَقَلَّدْتَهَا أَوْ تَعَلَّقْتَهَا
340		مَا تَزُوْل قَدَما عَبْد يَوْم القِيَامَة حَتَّى يَسْأل عَنْ أَرْبَع
437		مَا تَقُولُونَ فِي : مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا
380		مَا جَلَسَ قَوْمٌ مَجْلِسًا لَمْ يَذْكُرُوا اللَّهَ فِيهِ
359		مَا جَلَسَ قَوْمٌ مَجْلِسًا يَذْكُرُونَ اللَّهَ فِيهِ إِلَّا حَفَّتْهُمْ الْمَلَائِكَةُ
241		مَا رَأَيْتُ مَنْظَرًا قَطُّ إِلَّا وَالْقَبْرُ أَفْظَعُ مِنْهُ
492		مَا سَأَلَنِيْ عَنْهَا أَحَد قَبْلك ، تَفْسِيْره : لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ
294		مَا شَبِعَ آلُ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ طَعَامٍ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ
500		مَا فَوْق الإزار، وَجلف الخبز، وَظل الحائط
433		مَا قَالَ عَبْد : لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ فِيْ سَاعَة مِنْ لَيْل أَوْ نَهَار
262		مَا قَالَ عَبْدٌ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ قَطُّ مُخْلِصًا
361		مَا قَعَدَ قَوْمٌ مَقْعَدًا لَا يَذْكُرُونَ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ
163		مَا كَانَ فِيْنَا فَارِس يَوْم بَدر غَيْر المِقْدَاد
244		مَا مِنْ امْرِئٍ يَقْرَأُ الْقُرْآنَ ثُمَّ يَنْسَاهُ
293		مَا مَلَأَ آدَمِيٌّ وِعَاءً شَرًّا مِنْ بَطْنٍ بِحَسْبِ ابْنِ آدَمَ
270		مَا مِنْ رَجُلٍ يَنْظُرُ إِلَى وَجْهِ وَالِدَيْهِ نظر رَحمَة
447		مَا مِنْ رَجُلٍ يَكُونُ فِي قَوْمٍ يُعْمَلُ فِيهِمْ بِالْمَعَاصِي
444		مَا مِنْ عَبْد يَقُوْل : لاَ إِلَهَ إِلاَّ الله ، مِائَة مَرَّة
360		مَا مِنْ قَوْمٍ اجْتَمَعُوا يَذْكُرُونَ اللَّهَ لَا يُرِيدُونَ بِذَلِكَ
377		مَا مِنْ قَوْمٍ يَقُومُونَ مِنْ مَجْلِسٍ لَا يَذْكُرُونَ اللَّهَ فِيهِ
504		مَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا وَسَيُكَلِّمُهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ
329		مَا مِنْ نَبِيٍّ بَعَثَهُ اللَّهُ فِي أُمَّةٍ قَبْلِي إِلَّا كَانَ لَهُ مِنْ أُمَّتِهِ حَوَارِيُّونَ
374		ما من يوم ولا ليلة إلا ولله فيه صدقة
89		مَا نَحَلَ وَالِدٌ وَلَدًا مِنْ نَحْلٍ أَفْضَلَ مِنْ أَدَبٍ حَسَنٍ
235		ما يؤكد ذلك ولكن من غاية الضيق أن يقرأ أحد هذه السورة
373		مَثَلُ الَّذِي يَذْكُرُ رَبَّهُ وَالَّذِي لَا يَذْكُرُ رَبَّهُ
290		مَرَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِقَبْرَيْنِ فَقَالَ إِنَّهُمَا لَيُعَذَّبَانِ
88		مُرُوا الصَّبِيَّ بِالصَّلَاةِ إِذَا بَلَغَ سَبْعَ سِنِينَ
125		مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَصَامَ رَمَضَانَ كَانَ حَقًّا عَلَى اللَّهِ

Prince of Songkla University Pattani Campus

324		مَنْ أَحْيَا اللَيَالِي الأَرْبَع وَجَبَتْ لَهُ الجَنَّة لَيْلَة التَّرْوِيَّة
69		مَنْ أَتَى فِرَاشَهُ وَهُوَ يَنْوِي أَنْ يَقُومَ
200		مَنْ إِذَا سَمِعْتَ قِرَاءَته رَأَيْت أَنَّهُ يَخْشَى الله عَزَّ وَجَلَّ
316		مَنْ اعتَكَفَ عَشرًا فِيْ رَمَضَان كَانَ كَحَجَّتَيْن وَعُمْرَتَيْن
371		مَنْ أَكْثَرَ ذِكْرِ الله فَقَدْ برئ مِنْ النِّفَاق
263		مَنْ أَكْثَرَ مِنْ الِاسْتِغْفَارِ جَعَلَ اللَّهُ لَهُ مِنْ كُلِّ هَمٍّ
113		مَنْ تَرَكَ صَلاةً لَقِيَ اللَّهَ وَهُوَ عَلَيْهِ غَضْبَانُ
108		من ترك صلاة متعمداً كتب اسمه على باب النار
326		مَنْ تَعَلَّمَ صَرْفَ الْكَلَامِ لِيَسْبِيَ بِهِ قُلُوبَ الرِّجَالِ
197		مَنْ تَقَرَّبَ إِلَى اللَّهِ شِبْرًا تَقَرَّبَ اللَّهُ إِلَيْهِ ذِرَاعًا
137		من توضأ فأبلغ الوضوء ثم قام إلى الصلاة فأتم ركوعها
140		مَنْ جَاءَ بِالصَّلَوَاتِ الخَمْس قَدْ أَكْملهن لَمْ يَنْقُص
379		مَنْ جَلَسَ فِي مَجْلِسٍ فَكَثُرَ فِيهِ لَغَطُهُ
165		مَنْ حفظ عَلَى أُمَّتِيْ أَرْبَعِيْن حَدِيْثًا فِيْمَا يَنْفعُهُمْ مِنْ أَمْر دِيْنهم
254		مَنْ حَفِظَهَا عَلَى أُمَّتِيْ دَخَلَ الجَنَّة وَحشره الله مَعَ الأَنْبِيَاءِ وَالعُلَمِاءِ
210		مَنْ خَتم القُرْآن أَول النَّهَار صلت عَلَيْهِ المَلَائِكَة حَتَّى يَمْسِي
115		مَنْ خَرَجَ مِنْ بَيْتِهِ مُتَطَهِّرًا إِلَى صَلَاةٍ مَكْتُوبَةٍ
394		مَن خَرَجَ مِنْ عَيْنَيْهِ مثل جَنَاح ذبَاب دُمُوع مِنْ خَشْيَةِ الله
395		مَنْ ذكر الله فَفَاضَتْ عَيْنَاهُ مِنْ خَشْيَةِ الله
358		مَنْ ذكركُمُ الله رُؤْيَته ، وَزَادَ فِيْ عِلْمِكُمْ منطقه
328		مَنْ رَأَى مُنْكَرًا فَغَيَّرَهُ بِيَدِهِ فَقَدْ بَرِئَ
126		مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَلْقَى اللَّهَ غَدًا مُسْلِمًا
419		من شغله ذكري عن مسألتي أعطيته أفضل ما أعطي السائلين
170		من شغله قراءة القرآن عن دعائي ومسألتي
435		من شهد أن لا إله إلا الله، وخلع الأنداد، وشهد أني رسول الله
474		من صدق الله نجا ، ومن عرفه اتقى
410		مَنْ صَلَّى الْغَدَاةَ فِي جَمَاعَةٍ ثُمَّ قَعَدَ يَذْكُرُ اللَّهَ
268		مَنْ صَلَّى عَلَيَّ وَاحِدَةً صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ عَشْرًا
189, 206		مَنْ صَلَّى مِنْكُمْ مِنَ اللَيْل فَلْيجهر بِقِرَاءَته
196		مَنْ عَادى لِيْ وليًّا فَقَدْ آذنتُه بِالحَرْب

Princess Sumaya University for Technology Al Ramtha Campus

184		مَنْ عَلِمَ ابْنَه القُرْآن نَظْرًا غَفَرَ الله لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ
175		مَنْ عَمل بِمَا يَعْلَم وَرثه الله مَا لَمْ يَعْلَم
517		مَنْ عَيَّرَ أَخَاهُ بِذَنْبٍ لَمْ يَمُتْ حَتَّى يَعْمَلَهُ
260		مَنْ فَطَّرَ صَائِمًا فِيْ رَمَضَان مِنْ كسب حَلَالاً
495		مَنْ قَالَ إِذَا أَصْبَح مِائَة مَرَّة ، وَإِذَا أَمْسَى مِائَة مَرَّة
414		مَنْ قَالَ بَعْد الفَجْر ثَلاَث مَرَّات ، وَبَعْدَ العَصْر ثَلاَث مَرَّات
427		مَنْ قَالَ سُبْحَانَ اللَّهِ الْعَظِيمِ وَبِحَمْدِهِ غُرِسَتْ لَهُ نَخْلَةٌ فِي الْجَنَّةِ
174		مَنْ قَالَ فِي الْقُرْآنِ بِرَأْيِهِ فَأَصَابَ فَقَدْ أَخْطَأَ
413		مَنْ قَالَ فِي دُبُرِ صَلَاةِ الْفَجْرِ وَهُوَ ثَانٍ رِجْلَيْهِ قَبْلَ أَنْ يَتَكَلَّمَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ
420		مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ
323		مَنْ قَامَ لَيْلَتَيْ الْعِيدَيْنِ مُحْتَسِبًا لِلَّهِ لَمْ يَمُتْ قَلْبُهُ
183		مَنْ قَرَأ القُرْآن ، ثُمَّ مَاتَ قَبْل أَنْ يَسْتَظْهره
169		مَنْ قَرَأَ القُرْآن فَقَد استَدْرج النُبُوَة
168		مَنْ قَرَأ القُرْآن فَكَأَنَّمَا اسْتَدرجت النُّبُوَّة
246		مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ فَلْيَسْأَلْ اللَّهَ بِهِ فَإِنَّهُ سَيَجِيءُ أَقْوَامٌ
177		مَنْ قَرَأ القُرْآن وَتعلمه وَعَمل بِهِ
171		مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ وَعَمِلَ بِمَا فِيهِ
237		من قرأ تبارك الذي بيده الملك وألم تنزيل السجدة
187		مَنْ قَرَأَ حَرْفًا مِنْ كِتَابِ اللهِ عَزَّوَجَلَّ فِيْ صَلَاتِهِ
225		مَنْ قَرَأَ فَاتِحَة الكِتَاب فَكَأَنَّمَا قَرَأَ التَّوْرَاة
215		مَنْ قَرَأَ فِى لَيْلَةٍ مِائَةَ آيَةٍ لَمْ يُحَاجَّهُ الْقُرْآنُ تِلْكَ اللَّيْلَةَ
237		مَنْ قَرَأَ فِيْ لَيْلَة ألم تَنْزِيل السَّجْدَة وَتَبَارَكَ الذِيْ بِيَدِهِ الْمُلْك
336		مَنْ كَانَتْ الْآخِرَةُ هَمَّهُ جَعَلَ اللَّهُ غِنَاهُ فِي قَلْبِهِ
75		مَنْ كَانَتْ لَهُ إِلَى اللَّهِ حَاجَةٌ أَوْ إِلَى أَحَدٍ مِنْ بَنِي آدَمَ
6		مَنْ كَذَبَ عَلَيَّ مُتَعَمِّدًا
152		مَنْ لَمْ تَنْهَهُ صَلاتُهُ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ
469		مَنْ مَاتَ لا يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا لَمْ يَتَنَدَّ بِدَمٍ حَرَامٍ
194		مَنْ نَفَّسَ عَنْ مُؤْمِنٍ كُرْبَةً مِنْ كُرَبِ الدُّنْيَا
448		مَنْ وَقر صَاحِب بِدْعَة فَقَدْ أعَانَ عَلَى هَدم الإِسْلاَم
366		مِنْ عَلاَمَةِ حُب الله ذِكْر الله وَمِنْ عَلاَمَةِ بُغْض الله

Prince of Songkla University Pattani Campus

346	ن	نَادَى رَجُلٌ ، فَقَالَ : يَا رَسُوْلَ اللهِ ، مَا الإِيْمَان ؟ قَالَ : «الإِخْلاَصُ
138		نَهَانِيْ رَسُوْل اللهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ أَقْرَأَ وَأَنَا رَاكِع
334	و	وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَتَأْمُرُنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَلَتَنْهَوُنَّ عَنْ الْمُنْكَرِ
219		وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ ما أنزلت في التوراة ، ولا في الإنجيل
434		{ وَأَلْزَمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوَى } قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ
236		وددت أنها في قلب كل مؤمن – يعني تبارك الذي بيده الملك
473		ونظر النبي صلى الله عليه وسلم إلى ملك الموت عليه السلام عنه رأسه
105	هـــ	هَجَّرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَهَجَّرْتُ فَصَلَّيْتُ
144		هَذَا أَوَان رَفع العِلْم
149		هُوَ اخْتِلَاسٌ يَخْتَلِسُهُ الشَّيْطَانُ مِنْ صَلَاةِ الْعَبْدِ
376	ي	يَا أَبَا ذَرّ إِنَّ لِلْمَسْجِد تَحِيَّة وَإِنَّ تَحِيَّة رَكْعَتَانِ
332		يَا عَائِشَة إِنَّ اللهِ إِذَا أَنْزَلَ سَطْوَته بِأَهْل نقمته وَفِيْهِمْ الصَالِحُوْنَ
400		يَا عَائِشَة ذرينِيْ أَتَعْبد اللَّيْلَة لِرَبِّيْ
98		يبعث الله عَزَّ وَجَلَّ يَوْم القِيَامَة مُنَادِيا يُنَادِي
216		يبعث الله يَحْيَى بْن زَكَرِيَا إِلَى بَنِي إِسْرَائِيْل بِخَمْس كَلِمَات
173		يَجِيءُ الْقُرْآنُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيَقُولُ يَا رَبِّ حَلِّهِ
208		يَجِيءُ الْقُرْآنُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَالرَّجُلِ الشَّاحِبِ
321		يَجِيءُ النَّبِيُّ وَمَعَهُ الرَّجُلَانِ وَيَجِيءُ النَّبِيُّ وَمَعَهُ الثَّلَاثَةُ
461		يَدْرُسُ الْإِسْلَامُ كَمَا يَدْرُسُ وَشْيُ الثَّوْبِ
277		يَدْعُو اللهِ بِالْمُؤْمِنِ يَوْمَ القِيَامَة حَتَّى يوقفه بَيْنَ يَدَيْهِ
322		يُدعى الْمُؤْمِن لِلْحِسَابِ يَوْمَ القِيَامَة، فَيَعْرِضُ عَلَيْهِ رَبُّه عملَه
319		يُدْعَى نُوحٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيَقُولُ لَبَّيْكَ وَسَعْدَيْكَ يَا رَبِّ
204		يُضَاعَف عَمَل العَلاَنِيَّة إِذَا استن بِعَامِلِهِ
127		يَعْجَبُ رَبُّكُمْ من رَاعِي غَنَمٍ فِي رَأْسِ شَظِيَّةٍ بِجَبَلٍ يُؤَذِّنُ بِالصَّلَاةِ
403		يُفَضّل أَوْ يُضَاعَف الذِكْر الخَفِيْ الَّذِيْ لاَ يَسْمَعه الحفظة
182		يُقَالُ لِصَاحِبِ الْقُرْآنِ إِذَا دَخَلَ الْجَنَّةَ اقْرَأْ وَاصْعَدْ فَيَقْرَأُ
417		يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي بِي وَأَنَا مَعَهُ إِذَا ذَكَرَنِي
304		يقول ربكم تبارك وتعالى : يا ابن آدم تفرغ لعبادتي
450		يَكُونُ فِي آخِرِ الزَّمَانِ دَجَّالُونَ كَذَّابُونَ يَأْتُونَكُمْ مِنْ الْأَحَادِيثِ

Prince of Songkla University Pattani Campus

ภาคผนวก ค

Manuscript

Prince of Songkla University Pattani Campus

Manuscript

The Takhrīj al-Ḥadīth Focusing on its Meaning in Thai in the Book of *Faḍā'il 'Amāl* by Shaykh al-Ḥadīth Mawlānā Muḥammad Zakarīyā

Chaowarit Ruangpratch
Ph.D (Candidate), Islamic Studies
College of Islamic Studies, Prince of Songkla University

ABSTRACT

The present research has the key objective of investigating into the sources of prophetic traditions (*Ḥadīth)* with their translation into Thai which are cited in *Faḍā'il 'Amāl*, a reputable religious treatise authored by Shaykh al-Ḥadīth Mawlānā Muḥammad Zakarīyā, and authenticating them. The method employed in conducting the study is the authentication of prophetic traditions (*Takhrīj al-Ḥadīth*), which is basically composed of the following steps: (i) copying the target traditions from a particular book and numbering them along with page number in which they are cited, (ii) investigating into the sources of the traditions found by consulting one of the concordances of prophetic narrations or the *Ḥadīth* indices, and (iii) authenticating and classifying the traditions based on verdicts given by *Ḥadīth* scholars who are categorically regarded moderate (*Mu'tadilīn*).

The findings are as follows:

Mawlānā Muḥammad Zakarīyā, fully named Muḥammad Zakarīya al-Kandhlawī, was a prominent scholar who had notable expertise in the science of *Ḥadīth*. He was born in an eminent family of learned individuals who gained reputation through their activism for Islam, high levels of religious education, and knowledge in the Holy Qur'an. Mawlānā Muḥammad Zakarīyā was so strongly committed to the dedication of his life to the teaching of *Ḥadīth* and had expertise in this science that he received an honorary designation from Tablīghī Jamā'at as "*Shaykh al-Ḥadīth,*" which literally means the scholar of prophetic traditions.

There were found a total of 441 prophetic traditions (*Ḥadīth)* with Thai translation in the treatise to authenticate. They were categorised into six classes: (i) authentic traditions (*Ḥadīth Ṣaḥīḥ*) with a number of 160 traditions (36.28%), (ii) fine traditions (*Ḥadīth Ḥasan*) with a number of 78 traditions (17.68%), (iii) weak traditions (*Ḥadīth Ḍa'īf*) with a number of 132 traditions (29.93%), (iv) very weak traditions (*Ḥadīth Ḍa'īf Jiddan*) with a number of 35 traditions (7.93%), (v) fabricated traditions (*Ḥadīth Mawdu'*) with a number of 25 traditions

Prince of Songkla University Pattani Campus

(5.66%), and (vi) no-source traditions with a number of 11 traditions (2.49%), all of which are placed in two categories, i.e. the accepted category (*Maqbûl*) with a number of 238 traditions (53.96%) and the rejected category (*Mardûd*) with a number of 203 traditions (46.04%).

Faḍā'il 'Amāl, authored by Mawlānā Muḥammad Zakarīyā, is a collection of persuasive stories in relation to the significance and merits (*Faḍā'il*) of performing good works (*'Amāl*). Such a treatise is invariably found to be inclusive of weak, very weak, and fabricated traditions because of the authors' lenient standards in referring to weak traditions as proof for encouragement of performing good works. Mawlānā Muḥammad Zakarīyā was celebrated as an expert in the science of *Ḥadīth*. However, his work done in the purpose of enjoining good works was not absolutely free from those weak traditions, though found in a minimal proportion.

ตัครีจญ์หะดีษเฉพาะความหมายภาษาไทยในหนังสือคุณค่าของอะมาลของชัยคุลหะดีษ เมาลานา มุฮัมมัด ซะกะรียา

เชาวน์ฤทธิ์ เรืองปราชญ์
นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาอิสลามศึกษา
ภาควิชาอิสลามศึกษา วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

Prince of Songkla University Pattani Campus

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาแหล่งที่มาและประเมินสถานภาพของหะดีษเฉพาะความหมายภาษาไทยในหนังสือคุณค่าของอะมาลของชัยคุลหะดีษ เมาลานา มูฮัมมัด ซะกะรียา วิธีดำเนินการวิจัย โดยใช้วิธีวิทยาการวิจัยทางด้านการตัครีจญ์หะดีษ ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้ คัดลอกหะดีษจากหนังสือดังกล่าว พร้อมทั้งกำกับหมายเลขของหะดีษ และหมายเลขหน้าหนังสือที่ปรากฏหะดีษ ค้นหาแหล่งที่มาจากหนังสือคู่มือค้นหาหะดีษ หนังสือสารบัญหะดีษ ตรวจสอบสถานภาพจากคำตัดสินของบรรดาปราชญ์หะดีษ โดยยึดทัศนะของปราชญ์หะดีษสายกลาง (มุอฺตะดิลีน)

ผลการวิจัยพบว่า เมาลานา มูฮัมมัด ซะกะรียา มีชื่อเต็มว่า มูฮัมมัด ซะกะรียา อัลกันดะฮฺละวีย์ เป็นปราชญ์ท่านหนึ่งที่เชี่ยวชาญหะดีษ เกิดเมื่อวันที่ 11 เดือนรอมฎอน ปีฮิจเราะฮฺศักราชที่ 1315 ตรงกับคริสต์ศักราช 1895 ที่เมืองกานดะฮฺละฮฺ อยู่ในเขตมุซ็อฟฟัร นะฆัร ประเทศอินเดีย ท่านเกิดในตระกูลของผู้ทรงความรู้ และเคร่งครัดในศาสนา เป็นตระกูลที่มีบรรพบุรุษล้วนแล้วแต่เป็นผู้มีชื่อเสียงในด้านการทำงานเพื่ออิสลาม การศึกษาวิชาศาสนาและอัลกุรอาน ท่านใช้ชีวิตในการสอน

หะดีษเป็นระยะเวลาอันยาวนานและมีความเชี่ยวชาญ จนได้รับการขนานนามจากกลุ่มญะมาอัตตับลีฆว่าเป็น “ชัยคุลหะดีษ” ซึ่งมีความหมายว่า ปรมาจารย์ด้านหะดีษ

หะดีษที่ทำการตัครีจญ์ทั้งหมดมีจำนวน 441 หะดีษ แบ่งออกเป็นหะดีษเศาะเหียะห์จำนวน 161 หะดีษ หรือ 36.50% หะดีษหะสันจำนวน 77 หะดีษ หรือ 17.46% หะดีษเฎาะอีฟ จำนวน 132 หะดีษ หรือ 29.93% หะดีษเฎาะอีฟญิดดัน จำนวน 35 หะดีษ หรือ 7.93%หะดีษเมาฎ๎วะ จำนวน 25 หะดีษ หรือ 5.66% ไม่พบสายรายงานและสถานภาพของหะดีษ จำนวน 11 หะดีษ หรือ 2.49% ทั้งหมดอยู่ในข่ายหะดีษมักบูล จำนวน 238 หะดีษ หรือ 53.96% และอยู่ในข่ายมัรดูดจำนวน 203 หะดีษ หรือ 46.04%

หนังสือคุณค่าของอะมาลของชัยคุลหะดีษ เมาลานา มูฮัมมัด ซะกะรียา เป็นหนังสือแนวรวบรวมเรื่องราวที่เกี่ยวกับคุณค่าและความประเสริฐของการปฏิบัติศาสนกิจ (*Fada'il*) หนังสือในแนวนี้มักจะปรากฏหะดีษเฎาะอีฟ เฎาะอีฟญิดดัน และหะดีษเมาฎ๎วะ สาเหตุเนื่องจากกฎเกณฑ์ของนักปราชญ์ในเรื่องของการนำหะดีษเฎาะอีฟมาใช้เป็นหลักฐาน แม้ว่าเมาลานา มูฮัมมัด ซะกะรียาเป็นผู้ที่เชี่ยวชาญหะดีษท่านหนึ่ง แต่กระนั้นหนังสือของท่านก็ไม่ปลอดจากหะดีษประเภทเหล่านี้แม้ว่าจะปรากฏในสัดส่วนที่น้อยนิดก็ตาม

บทนำ

หะดีษ หมายถึง สิ่งที่พาดพิงถึงท่านนบี ﷺ ในทุกๆ ด้าน ทั้งที่เป็นคำพูด การกระทำ การยอมรับ คุณลักษณะทั้งในด้านสรีระและจริยะ ตลอดจนชีวประวัติของท่านทั้งก่อนและหลังการได้รับการแต่งตั้งให้เป็นนบี (Mustafa al-Siba'i, 1982 : 47)

หะดีษมีความสำคัญในสองสถานะด้วยกัน กล่าวคือ สถานะที่หนึ่งในฐานะเป็นตัวขยายความอัลกุรอานให้มีความกระจ่างชัดในแง่การปฏิบัติและในแง่อื่น ๆ สถานะที่สองในฐานะเป็นแหล่งที่มาแห่งบทบัญญัติอิสลามอันดับสองรองจาก จากความสำคัญดังกล่าวข้างต้น ทำให้หะดีษกลายเป็นศาสตร์ที่ยิ่งใหญ่ศาสตร์หนึ่งในอิสลามศึกษา มีสาขาวิชาต่าง ๆ แตกออกมากกว่าหนึ่งร้อยสาขาวิชา อัลหาซิมีย์ (584 ฮ.ศ.) ปราชญ์หะดีษคนหนึ่งได้กล่าวว่า “แม้ว่าคนๆ หนึ่งจะใช้ชั่วอายุของเขาเพื่อศึกษาวิชาหะดีษก็ไม่สามารถศึกษาได้ทั้งหมด” (al-Qasimi, 1987 : 44) ดังนั้น การศึกษาวิชาการที่เกี่ยวข้องกับหะดีษถือว่ามีความสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในแวดวงวิชาการอิสลามศึกษาในประเทศไทยนั้น ศาสตร์นี้ถือว่าเป็นศาสตร์ที่ต้องการการค้นคว้าอีกมาก

การตัครีจญ์ เป็นศาสตร์แขนงหนึ่งในสาขาวิชาหะดีษ หมายถึง การชี้ถึงแหล่งที่มาของตัวบทหะดีษที่เป็นแหล่งปฐมภูมิ (Primary Sources) และการนำเสนอแหล่งที่มาดังกล่าว พร้อมแจกแจงสถานภาพของหะดีษเมื่อมีความจำเป็น (Bakkar, 1997 : 12) ซึ่งการตัครีจญ์หะดีษ และวิชาที่

Prince of Songkla University Pattani Campus

เกี่ยวข้องกับการตัครีจญ์หะดีษ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่ในแวดวงวิชาการอิสลามศึกษา กล่าวคือ มุสลิมในยุคแรก ๆ ไม่มีความจำเป็นต่อการตัครีจญ์หะดีษ เนื่องจากพวกเขามีความสัมพันธ์ที่แนบแน่นกับแหล่งที่มาเดิมของสุนนะฮฺจนกระทั่งในสมัยต่อมาได้มีนักวิชาการ (อุลามาอฺ) กลุ่มหนึ่งเรียบเรียงหนังสือวิชาการต่าง ๆ และได้ระบุตัวบทของหะดีษโดยมิได้บอกถึงที่มาและสถานภาพของหะดีษ อาจเป็นเพราะรู้ดีว่าหะดีษต่าง ๆ นั้นเป็นที่รับรู้กันในหมู่คนในสมัยนั้น ๆ หรืออาจเป็นเพราะมีเจตนาที่ต้องการกระตุ้นให้ผู้อ่านได้ค้นคว้าหาแหล่งที่มาของหะดีษ เมื่อเป็นเช่นนี้จึงมีนักปราชญ์หะดีษกลุ่มหนึ่งเห็นความจำเป็นในการตัครีจญ์หะดีษ ตัวอย่างของนักปราชญ์กลุ่มแรก ๆ ที่ให้ความสนใจในการตัครีจญ์ เช่น อัลบัยฮะกีย์ (458 ฮ.ศ.) อบูนุอัยมฺ อัลอัศบิฮานีย์ (430 ฮ.ศ.) อัลคอฏีบ อัลบัฆดาดีย์ (463 ฮ.ศ.) และ อัลหาซีมีย์ (584 ฮ.ศ.) เป็นต้น (Bakkar, 1997 : 18)

กลุ่มญะมาอัตตับลีฆ เป็นกลุ่มที่กำลังแพร่หลายและมีอิทธิพลมากที่สุดกลุ่มหนึ่งในหมู่มุสลิมในปัจจุบัน แม้ว่ากลุ่มญะมาอัตตับลีฆจะถือกำเนิดในประเทศอินเดียโดยท่านเมาลานามุฮัมมัด อิลยาส กันดะฮฺละวีย์ (ค.ศ.1885-1994) แต่ด้วยวิธีการทำงานเผยแผ่หลายอย่างที่โดดเด่นทำให้กลุ่มนี้ได้แพร่หลายอย่างรวดเร็วยังประเทศต่างๆ ในเอเชีย เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ตะวันออกกลาง ยุโรป อเมริกา ออสเตรเลีย และอัฟริกา ส่วนในประเทศไทยนั้น กลุ่มญะมาอัตตับลีฆได้เข้ามาดำเนินงานเผยแผ่ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2508 (ค.ศ. 1965) โดยเริ่มจากภาคเหนือก่อน แล้วต่อมาก็ได้ขยายตัวอย่างรวดเร็วยังภูมิภาคต่างๆ ของประเทศไทย ปัจจุบันกลุ่มญะมาอัตตับลีฆมีศูนย์กลางอยู่ในทุกอำเภอ และตำบลที่มีประชากรมุสลิมอาศัยอยู่ (มะสาการี อาแด, 2543 : 107-108)

การทำงานเผยแผ่ของกลุ่มญะมาอัตตับลีฆนั้นได้ใช้หนังสือเล่มหนึ่งที่ชื่อว่า คุณค่าของอะมาล หรือ "*Fada'il 'A'mal*" ซึ่งเขียนโดยเมาลานามุฮัมมัด ซะกะรียา (ค.ศ. 1898-1982) เป็นแนวทางในการอบรมสั่งสอนและปฏิบัติ จนกล่าวได้ว่าหนังสือเล่มนี้ได้กลายเป็นหนังสือคู่มือที่สำคัญของกลุ่มญะมาอัตตับลีฆ จากความสำคัญดังกล่าวทำให้หนังสือเล่มนี้ได้รับความนิยมและแพร่หลายในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก มีผู้แปลเป็นภาษาต่าง ๆ รวมทั้งภาษาไทยซึ่งแพร่หลายและเป็นที่รู้จักในหมู่มุสลิมโดยทั่วไป แต่เนื่องจากหนังสือเล่มนี้ผู้เขียนได้อ้างอิงตัวบทหะดีษไว้เป็นจำนวนมาก ตัวบทหะดีษส่วนใหญ่แม้ผู้เขียนจะได้อ้างถึงแหล่งที่มา แต่ก็ไม่สามารถให้ความเข้าใจที่ชัดเจนแก่ผู้อ่านโดยเฉพาะผู้ที่ไม่มีความรู้ในวิชาหะดีษและไม่สามารถอ่านและเข้าใจภาษาอาหรับได้ เนื่องจากผู้แปลได้แปลเฉพาะส่วนที่เป็นตัวบทหะดีษ ส่วนที่เกี่ยวข้องกับการอ้างอิงส่วนใหญ่มิได้แปล ซึ่งตัวบทหะดีษพร้อมความหมายข้างต้นได้มีผู้ศึกษาวิจัย และทำการตัครีจญ์แล้ว แต่ยังคงเหลือในส่วนของหะดีษเฉพาะความหมายภาษาไทยที่ไม่มีตัวบทกำกับยังมิได้ทำการตัครีจญ์ ซึ่งผู้วิจัยทั้งสองได้มีข้อเสนอแนะว่า ควรมีการตัครีจญ์หะดีษที่มีเพียงคำแปลภาษาไทยในหนังสือคุณค่าของอะมาลเพิ่มเติม (อับดุลเลาะ หนุ่มสุข และอับดุลเลาะ การีนา, 2547 : 197)

Prince of Songkla University Pattani Campus

จากหลักการและเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่ามีความจำเป็นที่จะต้องทำการตัครีจญ์หะดีษเฉพาะความหมายภาษาไทยในหนังสือเล่มนี้เพิ่มเติม เพื่อให้ผู้อ่านโดยทั่วไปสามารถเข้าใจได้ และเพื่อให้หนังสือเล่มนี้เพิ่มคุณค่าทางวิชาการ เพิ่มประโยชน์ในการนำไปใช้ต่อไป และผู้วิจัยหวังว่างานวิจัยชิ้นนี้จะเป็นส่วนหนึ่งงานวิจัยที่มีประโยชน์ต่อวิชาการอิสลามศึกษาและต่อสังคมมุสลิมและต่อประเทศชาติโดยรวมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ในการทำวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแหล่งที่มาและเพื่อประเมินสถานภาพของตัวบทภาษาอาหรับที่นำมาเทียบกับหะดีษเฉพาะความหมายภาษาไทยในหนังสือคุณค่าของอะมาล ของชัยคุลหะดีษ เมาลานา มุฮัมมัด ซะกะรียา

ความสำคัญและประโยชน์ของการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยคาดว่าจะได้รับประโยชน์ดังต่อไปนี้

1. จะได้ทราบแหล่งที่มาของหะดีษเฉพาะความหมายภาษาไทยในหนังสือคุณค่าของอะมาล ของชัยคุลหะดีษ เมาลานา มุฮัมมัด ซะกะรียา

2. จะได้ทราบสถานภาพของหะดีษ และสามารถแยกแยะหะดีษที่ถูกนำมาอ้างอิงในหนังสือคุณค่าของอะมาล ของชัยคุลหะดีษ เมาลานา มุฮัมมัด ซะกะรียา ว่าหะดีษบทใดเศาะเหียะห์ หะดีษบทใดเฎาะอีฟ และหะดีษบทใดเมาฎ๊ัวะ

3. จะได้ใช้เป็นคู่มือในการเรียนการสอนวิชาหะดีษในระดับปริญญาตรีและปริญญาโท และเป็นความรู้แก่ผู้สนใจทั่วไป และเป็นตำราทางวิชาการด้านอิสลามศึกษาในภาคภาษาไทยเพื่อให้มุสลิมและผู้สนใจทั่วไปที่ไม่สามารถอ่านภาษาอาหรับได้ สามารถเข้าใจศาสตร์ด้านอิสลามศึกษา อันจะนำมาซึ่งความสมานฉันท์ในสังคมต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ตัครีจญ์หะดีษเฉพาะความหมายภาษาไทยในหนังสือคุณค่าของอะมาล ของชัยคุลหะดีษ เมาลานา มุฮัมมัด ซะกะรียา” มีรูปแบบการวิจัย โดยการนำเสนอหะดีษจำนวน 441 หะดีษ ในสามขั้นตอนประกอบด้วย ขั้นตอนที่หนึ่ง เป็นการนำเสนอหะดีษเฉพาะความหมายภาษาไทยที่ปรากฏในหนังสือคุณค่าของอะมาล ขั้นตอนที่สอง เป็นการนำเสนอตัวบท

Prince of Songkla University Pattani Campus

ภาษาอาหรับที่นำมาเทียบ และขั้นตอนที่สามเป็นการนำเสนอแบบตัครีจญ์หะดีษ (ระบุผู้บันทึกหรือผู้รายงาน) และยืนยันสถานภาพของหะดีษ

2. แหล่งข้อมูล

1) หนังสือหรือตำรา ได้แก่ หนังสือหรือตำราเกี่ยวกับการตัครีจญ์ที่เขียนเป็นภาษาอาหรับ สำหรับศึกษาเรื่องการตัครีจญ์

2) เอกสารวิจัย ได้แก่ หนังสือคุณค่าของอะมาลเรียบเรียงโดยชัยคุลหะดีษ เมาลานา มุฮัมมัด ซะกะรียา สำหรับศึกษาแหล่งที่มาของหะดีษและสถานภาพของหะดีษ

3) หนังสือริวายะฮฺ ได้แก่ หนังสือบันทึกหะดีษด้วยกับสายรายงานของผู้แต่ง สำหรับศึกษาแหล่งบันทึกหะดีษและกำหนดสถานภาพของหะดีษในหนังสือคุณค่าของอะมาล

4) หนังสืออื่นๆ ที่บันทึกหะดีษโดยการตัดสายรายงานของหะดีษ สำหรับศึกษาแหล่งที่มาของหะดีษที่ได้อ้างไว้ในเอกสารวิจัย

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ก. แบบบันทึก

แบบบันทึก หมายถึง แบบบันทึกข้อมูลที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมาเอง โดยใช้รูปแบบเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่บันทึกข้อมูลหนังสือประกอบด้วย ชื่อผู้แต่ง ปีที่พิมพ์ ชื่อหนังสือ เมืองที่พิมพ์ และโรงพิมพ์ ส่วนการบันทึกข้อมูลสายรายงานและตัวบทหะดีษ และส่วนที่บันทึกข้อมูลหัวข้อเรื่องที่เกี่ยวข้องประกอบด้วยเนื้อหาของเรื่อง จะระบุเล่มที่และเลขหน้า

ข. เอกสารวิจัย

เอกสารวิจัย คือ หนังสือคุณค่าของอะมาลของชัยคุลหะดีษ เมาลานา มุฮัมมัด ซะกะรียา สำหรับศึกษาสายรายงานหลักของหะดีษในหนังสือคุณค่าของอะมาล

ค. คอมพิวเตอร์

คอมพิวเตอร์ใช้สำหรับรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับหะดีษที่ต้องการตัครีจญ์ ประกอบด้วยข้อมูลสายรายงาน ตัวบทหะดีษ และสถานภาพของหะดีษ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป ได้แก่ อัลมักตะบะฮฺ อัชชามิละฮฺ (Version 3) และอัลมักตะบะฮฺ อัลอิสลามิยะฮฺ

ง. เว็บไซต์

เว็บไซต์ที่แพร่หลายทางอินเตอร์เน็ต ใช้สำหรับรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการตัครีจญ์ ซึ่งค้นหาได้จากเว็บไซต์ต่างๆ ได้แก่ เว็บไซต์อัดดุรอร อัสสุนนียะฮฺ (www.dorar.net) เว็บไซต์อิบนฺ บาซ (www.binbaz.org.sa) และเว็บไซต์อัลอัลบานี (www.alalbany.net) เป็นต้น

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

Prince of Songkla University Pattani Campus

ส่วนที่ 1 รวบรวมข้อมูลเรื่องความรู้เกี่ยวกับการตัครีจญ์หะดีษภายใต้หัวข้อเรื่องรองและหัวข้อเรื่องย่อยตามลำดับความสำคัญและที่จำเป็น จากหนังสือและตำราที่เกี่ยวข้องกับการตัครีจญ์หะดีษ

ส่วนที่ 2 รวบรวมหะดีษเฉพาะความหมายภาษาไทยในหนังสือคุณค่าของอะมาลเพื่อทำการศึกษาวิเคราะห์ โดยคัดเลือกหะดีษเฉพาะที่มีแต่คำแปลภาษาไทยเท่านั้น ซึ่งเรียบเรียงหะดีษตามบทต่างๆ ของหนังสือ แต่เนื่องจากหะดีษที่มีแต่ความหมายไม่มีการกำกับหมายเลขหะดีษผู้วิจัยจึงเรียบเรียงตัวบทหะดีษโดยใช้ 2 หมายเลข หมายเลขที่ 1 เป็นหมายเลขของผู้วิจัย หมายเลขที่ 2 เป็นหมายเลขหน้าของหนังสือ ตัวอย่าง หะดีษที่ 1 หน้าที่ 25 หมายถึงหะดีษลำดับที่หนึ่งในงานวิจัย หะดีษนี้ปรากฏในหน้าที่ 25 ของหนังสือคุณค่าอะมาล

ส่วนที่ 3 รวบรวมข้อมูลตัครีจญ์หะดีษที่ต้องการศึกษาวิเคราะห์ โดยดำเนินการตามลำดับความสำคัญของแต่ละเรื่องตามแนวทางตัครีจญ์ ดังนี้

1) การตัครีจญ์หะดีษแต่ละบทใช้แนวทางการตัครีจญ์ 2 แนวทาง ได้แก่ การตัครีจญ์โดยยึดคำสำคัญของตัวบทหะดีษ และการตัครีจญ์โดยยึดคำแรกของสำนวนหะดีษ ทั้งสองแนวทางนี้ใช้หนังสือคู่มือค้นหาหะดีษจากหนังสือมุอฺญัม อัลมุฟะฮฺรอส ลิอัลฟาซฺ อัลหะดีษหนังสือสารบัญหะดีษต่าง ๆ โปรแกรมที่ใช้คอมพิวเตอร์ คือ อัลมักตะบะฮฺ อัชชามิละฮฺ และอัลมักตะบะฮฺ อัลอิสลามิยะฮฺ ตลอดจนเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้องกับการตัครีจญ์หะดีษ

2) รวบรวมตัวบทและสายรายงานของหะดีษจากแหล่งริวายะฮฺ โดยพิจารณาความเหมือนของความหมายของหะดีษที่ปรากฏในหนังสือคุณค่าของอะมาลกับตัวบทหะดีษที่ได้จากการตัครีจญ์ที่บันทึกในแหล่งริวายะฮฺ และพิจารณาสายรายงานของหะดีษที่มาจากผู้รายงานคนเดียวกันที่เป็นมุตาบิอะฮฺ หรือสายรายงานอื่นที่รายงานหะดีษเดียวกันที่เป็นชาฮิดหรือชะวาฮิด

3) รวบรวมเพิ่มเติมข้อมูลเกี่ยวกับทัศนะของบรรดาอุละมาอฺที่อธิบายลักษณะของตัวบทหะดีษเพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการเปรียบเทียบระหว่างตัวบทหะดีษในเอกสารวิจัยกับตัวบทที่ปรากฏในแหล่งริวายะฮฺ

5. การจัดกระทำข้อมูล

การจัดกระทำข้อมูลที่ได้จากการบันทึก เอกสารวิจัย และคอมพิวเตอร์ ได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1) ข้อมูลที่ได้จากแบบบันทึกได้มีการตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสมของเนื้อหาตามลำดับความสำคัญของแต่ละบท กล่าวคือ ข้อมูลเกี่ยวกับการตัครีจญ์หะดีษ ผลการตัครีจญ์หะดีษตลอดจนข้อมูลเกี่ยวกับทัศนะอุละมาอฺ

Prince of Songkla University Pattani Campus

2) ข้อมูลที่ได้การใช้คอมพิวเตอร์ได้แยกตามลักษณะของข้อมูลออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่ ข้อมูลมุตาบะอะฮฺ โดยพิจารณาการคัดเลือกบนพื้นฐานของการอ้างอิงในหนังสือคุณค่าของอะมาล ข้อมูลมุตาบะอะฮฺหรือมุตาบิอาต โดยการพิจาณาผู้ร่วมรายงานในรุ่นเดียวกันเป็นหลัก ข้อมูลชาฮิดหรือชะวาฮิดหะดีษ โดยพิจารณาตัวบทหะดีษเป็นที่ตั้ง ซึ่งจะดูว่าตัวบทหะดีษนั้นมีความเหมือนกันทั้งประโยคหรือส่วนหนึ่งของตัวบทหะดีษ ข้อมูลสายรายงานและสถานะของผู้รายงานหะดีษ โดยพิจารณาสายรายงานที่เป็นมุตาบะอะฮฺเป็นหลัก

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจะดำเนินการ 3 ด้าน คือ ตัวบท สายรายงานและสถานภาพ

1) การวิเคราะห์ตัวบท

ผู้วิจัยมีเกณฑ์ในการนำตัวบทภาษาอาหรับที่นำมาเทียบ ดังนี้ ศึกษาวิเคราะห์ความเหมือน และความแตกต่างของหะดีษเฉพาะความหมายภาษาไทยที่ปรากฏในหนังสือคุณค่าของอะมาล กับตัวบทหะดีษจากหนังสือริวายะฮฺ ซึ่งจะยึดเอาตัวบทที่มีความหมายใกล้เคียงและสอดคล้องกับหะดีษเฉพาะความหมายภาษาไทยที่ปรากฏในเอกสารวิจัยมากที่สุด โดยจะพิจารณาจากความสอดคล้องของคำศัพท์ ความสอดคล้องของรูปประโยค และความสอดคล้องของผู้รายงาน ในกรณีที่ระบุว่าผู้ใดเป็นผู้รายงาน ผู้วิจัยจะยึดสายรายงานที่ถูกระบุไว้

2) การวิเคราะห์สายรายงาน

ก. ศึกษาวิเคราะห์สายรายงานโดยยึดสายรายงานของหะดีษที่มีความใกล้เคียงกับความหมายของหะดีษที่ระบุไว้ในหนังสือคุณค่าของอะมาลเป็นหลัก กล่าวคือ หากหะดีษมีระบุผู้บันทึกเพียงคนเดียวเท่านั้น จะทำการวิเคราะห์สายรายงานของหะดีษนั้น และหากระบุผู้บันทึก 2 คนขึ้นไป จะยึดสายรายงานของหะดีษที่เหมือนกับตัวบทหะดีษในหนังสือริวายะฮฺเป็นที่ตั้ง

ข. ศึกษาวิเคราะห์สายรายงานของหะดีษจะดำเนินการศึกษาสถานะด้านคุณธรรมและความบกพร่องของผู้รายงานแต่ละท่านในสายรายงาน ยึดถือทัศนะของนักวิจารณ์หะดีษที่ได้รับการยอมรับโดยมีหลักเกณฑ์ดังนี้

- ยึดทัศนะของอุละมาอฺมุอฺตะดิลีน (ทัศนะเป็นกลาง) เป็นหลัก เช่น ทัศนะของอัลหาฟิซอิบนุ หัจญ์ร อัลอัสเกาะลานีย์ในหนังสือตะฮฺซีบ อัตตะฮฺซีบ (كتاب تهذيب التهذيب) หนังสือตักรีบ อัตตะฮฺซีบ (كتاب تقريب التهذيب) และหนังสือลิสานอัลมิซาน (كتاب لسان الميزان) ทัศนะของอัลหาฟิซ อัลซะฮะบิย์ในหนังสือมีซาน อัล อิอฺติดาล (كتاب ميزان الإعتدال) ทัศนะของอัลหาฟิซ อัลมิซซีย์ในหนังสือตะฮซีบ อัลกะมาล (كتاب تهذيب الكمال) เป็นต้น

3) การวิเคราะห์สถานภาพของหะดีษ

การศึกษาวิเคราะห์สถานภาพของหะดีษ โดยมีวิธีการวิเคราะห์ คือ

Prince of Songkla University Pattani Campus

ก. หะดีษบันทึกโดยอัลบุคอรีย์และมุสลิมในหนังสือเศาะเหียะห์ และสายรายงานซะฮับ เช่น หะดีษรายงานโดยอัชชาฟีอีย์ จากมาลิก จากนาฟิอฺ จากอิบนุ อุมัร رضي الله عنهما จากท่านเราะสูลลอฮฺ ﷺ จะตัดสินเป็นหะดีษเศาะเหียะห์

ข. หะดีษบันทึกโดยอิหม่ามท่านอื่น ๆ จะทำการศึกษาสถานภาพของหะดีษและการเลื่อนฐานะของแต่ละหะดีษ เช่น หะดีษเศาะเหียะห์ลิฆอยริฮฺ และหะดีษหะสันลิฆอยริฮฺ ซึ่งจะใช้เทคนิคการวิเคราะห์ 2 ประเภท คือ การวิเคราะห์เชิงยืนยันและการวิเคราะห์เชิงสำรวจ

- การวิเคราะห์เชิงยืนยัน เป็นการตรวจสอบสายรายงานที่ถูกต้องในการกำหนดสถานภาพของหะดีษตามหลักการหะดีษหรือยืนยันสถานภาพของหะดีษที่ค้นพบ

- การวิเคราะห์เชิงสำรวจ เป็นการตรวจสอบสายรายงานเพื่อระบุสถานภาพของหะดีษแต่ละบท โดยการยึดทัศนะของอุละมาอฺเพียงอย่างเดียว ไม่มีการศึกษารายละเอียดของสายรายงาน ซึ่งเทคนิคการวิเคราะห์เชิงสำรวจจะใช้ในกรณีที่ผู้วิจัยไม่พบสถานะของผู้รายงาน ดังภาพประกอบ

4) การตัดสินสถานภาพของหะดีษแต่ละตัวบทโดยการตัรญีหฺ (ให้น้ำหนัก) พร้อมกับอธิบายสาเหตุของการตัดสินหะดีษอย่างชัดเจน

อนึ่ง กรณีที่ผู้วิจัยไม่พบตัวบทภาษาอาหรับที่จะนำมาเทียบกับหะดีษเฉพาะความหมายภาษาไทยที่ปรากฏในหนังสือคุณค่าของอะมาล ผู้วิจัยจะระบุว่า “ไม่พบตัวบทหะดีษ” และหากพบเพียงแค่ตัวบท ไม่พบทัศนะของนักวิชาการ ผู้วิจัยจะระบุว่า “ไม่พบสถานภาพของหะดีษ”

7. การนำเสนอข้อมูล

การนำเสนอผลการตัครีจญ์หะดีษโดยเรียงตามลำดับความสำคัญของหัวข้อประกอบด้วย หะดีษเฉพาะความหมายภาษาไทยที่ปรากฏในหนังสือคุณค่าของอะมาล ตัวบทหะดีษภาษาอาหรับที่นำมาเทียบ อธิบายสถานภาพของผู้รายงานหะดีษว่าอยู่ในระดับใด เช่น อบูฮุรอยเราะฮฺ : صحابي جليل (al-‘Asqalani, 1990 : 28) ชุอฺบะฮฺ เบ็น อัลหัจญาจ อัลบัศรีย์ : ثقة حافظ متقن (al-‘Asqalani, 1994 : 4/345) เป็นต้น และการตัครีจญ์ตัวบทหะดีษ โดยดำเนินการดังนี้

1) ระบุชื่อนักปราชญ์ผู้บันทึกหะดีษ ปีที่พิมพ์หนังสือและหมายเลขกำกับหะดีษ เช่น al-Bukhari (1989 : 45) Muslim (1953 : 105) Abu Dawud (n.d. : 150) เป็นต้น

2) ระบุชื่อนักปราชญ์และชื่อหนังสือ (พร้อมระบุปีที่พิมพ์หนังสือ และหมายเลขหะดีษ) ในกรณีที่ใช้หนังสือมากกว่าหนึ่งเล่ม เช่น al-Bayhaqi ในชุอฺบุลอีมาน (2003 : 25)

Prince of Songkla University Pattani Campus

3) ระบุสถานภาพหรือระดับของหะดีษ ซึ่งสถานภาพของหะดีษประกอบด้วย หะดีษเศาะเหียะห์ลิซาติฮฺ หะดีษเศาะเหียะห์ลิฆอยริฮฺ หะดีษหะสันลิซาติฮฺ หะดีษหะสันลิฆอยริฮฺ หะดีษเฎาะอีฟ หะดีษเฎาะอีฟญิดดัน หะดีษเมาฎั๊วะ หะดีษที่ไม่พบตัวบท และหะดีษที่ไม่พบสถานภาพ

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องตัครีจญ์ตัวบทหะดีษเฉพาะความหมายภาษาไทยในหนังสือคุณค่าของอะมาลของชัยคุลหะดีษ เมาลานา มุฮัมมัด ซะกะรียา ผู้วิจัยขอสรุปผลการตัครีจญ์ ดังนี้

1. จำนวนตัวบทหะดีษที่ผู้วิจัยทำการตัครีจญ์มีจำนวนทั้งสิ้น 441 หะดีษ

2. มาตรฐานของตัวบทหะดีษเฉพาะความหมายภาษาไทยในหนังสือคุณค่าของ อะมาล สามารถแบ่งเป็น 2 ประเภท ดังนี้

2.1 แบ่งตามสถานภาพของหะดีษ ดังนี้

2.1.1 หะดีษเศาะเหียะห์ มีจำนวน 161 หะดีษ คิดเป็น 36.50% แบ่งออกเป็นสองชนิด ได้แก่

ก. หะดีษเศาะเหียะห์ลิซาติฮฺ มีจำนวน 82 หะดีษ

ข. หะดีษเศาะเหียะห์ลิฆอยริฮฺ มีจำนวน 79 หะดีษ

2.1.2 หะดีษหะสัน มีจำนวน 77 หะดีษ คิดเป็น 17.46% แบ่งออกเป็นสามชนิด ได้แก่

ก. หะดีษหะสันลิซาติฮฺ จำนวน 43 หะดีษ

ข. หะดีษหะสันลิฆอยริฮฺ จำนวน 29 หะดีษ

ค. หะดีษหะสันเศาะเหียะห์ จำนวน 5 หะดีษ

2.1.3 หะดีษเฎาะอีฟ มีจำนวน 132 หะดีษ คิดเป็น 29.93%

2.1.4 หะดีษเฎาะอีฟ ญิดดัน มีจำนวน 35 หะดีษ คิดเป็น 7.93%

2.1.5 หะดีษเมาฎั๊วะ มีจำนวน 25 หะดีษ คิดเป็น 5.66%

2.1.6 หะดีษที่ไม่พบสายรายงานและสถานภาพของหะดีษ มีจำนวน 11 หะดีษ คิดเป็น 2.49%

2.2 แบ่งตามประเภทหะดีษในการนำไปใช้เป็นหลักฐาน สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ชนิด ได้แก่

Prince of Songkla University Pattani Campus

2.2.1 หะดีษที่สามารถนำไปใช้เป็นหลักฐานได้กับทุกเรื่อง มีจำนวน 238 หะดีษ คิดเป็น 53.96%

2.2.2 หะดีษที่สามารถนำไปใช้เป็นหลักฐานได้เฉพาะกับบางเรื่อง มีจำนวน 132 หะดีษ คิดเป็น 29.93%

2.2.3 หะดีษที่ไม่สามารถนำไปใช้เป็นหลักฐานในทุกกรณี มีจำนวน 71 หะดีษ คิดเป็น 16.09%

3. มาตรฐานในการอ้างอิงหนังสือ แบ่งตามที่ปรากฏในหนังสือรวบรวมหะดีษได้ดังนี้

3.1 หะดีษที่มีบันทึกในหนังสืออัลญามิอฺ มีจำนวน 66 หะดีษ คิดเป็น 14.96% ประกอบด้วย

3.2 หะดีษที่มีบันทึกในหนังสืออัลศิหฺหาหฺ มีจำนวน 34 คิดเป็น 7.70% ประกอบด้วย

3.3 หะดีษที่มีบันทึกในหนังสืออัสสุนัน มีจำนวน 125 คิดเป็น 28.34% ประกอบด้วย

3.4 หะดีษที่มีบันทึกในหนังสืออัลมะสานีด มีจำนวน 106 หะดีษ คิดเป็น 24.03% ประกอบด้วย

3.5 หะดีษที่มีบันทึกในหนังสืออัลมุศอนนัฟ มีจำนวน 6 หะดีษ คิดเป็น 1.36% ประกอบด้วย

3.6 หะดีษที่มีบันทึกในหนังสืออะมัล อัลเยามฺ วัลลัยละฮฺ มีจำนวน 2 หะดีษ คิดเป็น 0.45% ประกอบด้วย

3.7 หะดีษที่มีบันทึกในหนังสืออัลฟะฎออิล มีจำนวน 1 หะดีษ คิดเป็น 0.22% ประกอบด้วย

3.8 หะดีษที่มีบันทึกในหนังสือนอกเหนือจากประเภทต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้น มีจำนวน 101 หะดีษ คิดเป็น 22.90% ประกอบด้วย

อภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่องตัครีจญ์ตัวบทหะดีษเฉพาะความหมายภาษาไทยในหนังสือคุณค่าของอะมาลของชัยคุลหะดีษ เมาลานา มุฮัมมัด ซะกะรียา ผู้วิจัยขออภิปรายผลตามผลการวิจัยดังนี้

1. ผลการวิจัยพบว่า มาตรฐานของหะดีษในหนังสือคุณค่าของอะมาลจำแนกตามสถานภาพของหะดีษปรากฏหะดีษเศาะเหียะห์ จำนวน 161 หะดีษ คิดเป็น 36.50% มากที่สุด

Prince of Songkla University Pattani Campus

รองลงมา หะดีษเฎาะอีฟ มีจำนวน 132 หะดีษ คิดเป็น 29.93% หะดีษหะสัน มีจำนวน 77 หะดีษ คิดเป็น 17.46% หะดีษเฎาะอีฟญิดดัน มีจำนวน 35 หะดีษ คิดเป็น 7.93% หะดีษเมาฎ๊ัวะ มีจำนวน 25 หะดีษ คิดเป็น 5.66% หะดีษที่ไม่พบสายรายงานและสถานภาพของหะดีษ มีจำนวน 11 หะดีษ คิดเป็น 2.49% ตามลำดับ

จากผลการวิจัยข้างต้น สามารถกล่าวได้ว่า ท่านเมาลานา มุฮัมมัด ซะกะรียา ให้ความสำคัญกับการนำหะดีษที่มีมาตรฐานอยู่ในระดับเศาะเหียะห์มาใช้เป็นหลักฐาน สอดคล้องกับอับดุลเลาะ หนุ่มสุข และอับดุลเลาะ การีนา ที่ได้ทำการศึกษาตัครีจญ์ตัวบทหะดีษในหนังสือคุณค่าของอะมาลของชัยคุลหะดีษเมาลานา มุฮัมมัด ซะกะรียา ผลสรุปที่ได้คือ หะดีษเศาะเหียะห์มีจำนวนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 55.45 ซึ่งถือว่าเกินกว่าครึ่งหนึ่งของจำนวนหะดีษที่ได้ทำการตัครีจญ์ทั้งหมด ชี้ให้เห็นว่า ตัวบทหะดีษ และหะดีษเฉพาะความหมายภาษาไทยที่ปรากฏในหนังสือคุณค่าของอะมาลฯ นั้น บรรจุหะดีษที่เป็นหะดีษเศาะเหียะห์มากที่สุด สิ่งดังกล่าวย่อมแสดงถึงความเชี่ยวชาญของท่านเมาลานา มุฮัมมัด ซะกะรียา ในด้านวิชาการหะดีษในการคัดสรรหะดีษที่เศาะเหียะห์มาใช้เพื่อประกอบในการเป็นหลักฐาน

อย่างไรก็ตาม ปรากฏหะดีษอีกจำนวนหนึ่ง มีจำนวนถึง 133 หะดีษ เป็นผลการวิจัยลำดับรองลงมา โดยคิดเป็น 29.93% ถือเป็นเกือบเศษหนึ่งส่วนสามของจำนวนหะดีษที่ได้ทำการตัครีจญ์ทั้งหมดที่เป็นหะดีษเฎาะอีฟ ซึ่งถือว่ามากพอสมควร ปรากฏในหนังสือของท่านเมาลานา มุฮัมมัด ซะกะรียา แต่กระนั้นก็ตาม จะพบว่าเป็นเรื่องปกติที่หนังสือในแนวนี้จะไม่ปลอดจากหะดีษเฎาะอีฟและเมาฎ๊ัวะ

ผลการวิจัยยังปรากฏอีกว่า หะดีษเฎาะอีฟญิดดัน มีจำนวน 35 หะดีษ คิดเป็น 7.93% หะดีษเมาฎ๊ัวะ มีจำนวน 25 หะดีษ คิดเป็น 5.66% หะดีษทั้งสองสถานภาพเมื่อนำมารวมกันก็จะได้ 60 หะดีษ คิดเป็น 13.60% ถือว่ามากพอสมควร การปรากฏหะดีษทั้งสองระดับนี้ในหนังสือของท่านเมาลานา มุฮัมมัด ซะกะรียา มีผลทำให้ความน่าเชื่อถือทางวิชาการในหนังสือของท่านลดต่ำลง อันเนื่องจากว่า หะดีษทั้งสองระดับนี้มีสาเหตุมาจากความบกพร่องในด้านคุณธรรมของผู้รายงาน ซึ่งหะดีษที่มีสาเหตุมาจากเหตุผลดังกล่าว ย่อมทำให้ความน่าเชื่อถือลดน้อยลง และหะดีษทั้งสองระดับนี้ยังไม่สามารถที่จะนำมาใช้เป็นหลักฐานได้ไม่ว่าจะในกรณีใดๆ ก็ตาม ทั้งในเรื่องศาสนา และดุนยา ซึ่งบรรดาอุละมาอฺ ต่างเห็นพ้องกันว่า หะดีษจำพวกนี้ไม่อนุญาตให้นำมาใช้เป็นหลักฐานในทุกกรณี

2. ผลการวิจัยพบว่า มาตรฐานของหะดีษในหนังสือคุณค่าของอะมาลจำแนกตามประเภทหะดีษในการนำไปใช้เป็นหลักฐาน พบว่า หะดีษที่สามารถนำไปใช้เป็นหลักฐานได้ มีจำนวน 238 หะดีษ คิดเป็น 53.96% มากที่สุด รองลงมา คือ หะดีษที่สามารถนำไปใช้เป็นหลักฐานได้เฉพาะกับ

Prince of Songkla University Pattani Campus

บางเรื่อง มีจำนวน 132 หะดีษ คิดเป็น 29.93% และหะดีษที่ไม่สามารถนำไปใช้เป็นหลักฐานในทุกกรณี มีจำนวน 71 หะดีษ คิดเป็น 16.09% ตามลำดับ

จากผลการวิจัยข้างต้น สามารถกล่าวได้ว่า ท่านเมาลานา มุฮัมมัด ซะกะรียา ให้ความสำคัญกับการนำหะดีษที่ได้มาตรฐานมาใช้เป็นหลักฐานได้เกินกว่าครึ่งหนึ่งของจำนวนหะดีษที่ทำการตัครีจญ์ ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น และปรากฏหะดีษอีกจำนวนหนึ่ง มีจำนวนถึง 132 หะดีษ เป็นผลการวิจัยลำดับรองลงมา โดยคิดเป็น 29.93% ถือเป็นเกือบเศษหนึ่งส่วนสามของจำนวนหะดีษที่ได้ทำการตัครีจญ์ทั้งหมดที่เป็นหะดีษเฎาะอีฟ ซึ่งถือว่ามากพอสมควร อย่างไรก็ตาม บรรดาปราชญ์มีข้อคิดเห็นที่แตกต่างกันในการนำหะดีษเฎาะอีฟมาใช้เป็นหลักฐานแบ่งออกได้เป็นสามกลุ่มคือ *กลุ่มที่หนึ่ง* อนุญาตให้นำหะดีษเฎาะอีฟไปใช้เป็นหลักฐานได้ในทุก ๆ เรื่องที่เกี่ยวกับเรื่องศาสนา เช่น อะกีดะฮฺ อิบาดะฮฺ หุก่มหะกัม เรื่องราวต่าง ๆ คุณค่าของอะม้าล การสนับสนุนให้ทำความดีและห้ามปรามทำความชั่ว อุละมาอฺกลุ่มนี้ได้แก่ อิหม่ามอะบูหะนีฟะฮฺ อิหม่ามอะหฺมัด เบ็น หันบัล อิหม่ามอับดุลเราะหฺมาน เบ็น มะฮฺดีย์ และท่านอื่น ๆ ที่มีความเห็นเหมือนกัน ซึ่งเหตุผลของอุละมาอฺกลุ่มนี้ได้แก่ หะดีษเฎาะอีฟมีฐานะดีกว่าการใช้หลักการกิยาส (อนุมาน) และความคิดของคนใดคนหนึ่ง (al-Qasimi, 1961 : 93) *กลุ่มที่สอง* ไม่อนุญาตนำหะดีษเฎาะอีฟมาใช้เป็นหลักฐานที่เกี่ยวกับทุก ๆ เรื่องของศาสนาโดยเด็ดขาด (al-Suyuti, 1964 : 1/196) การปฏิบัติของอุละมาอฺกลุ่มนี้ตรงกันข้ามกับอุละมาอฺกลุ่มแรกโดยสิ้นเชิง ซึ่งอุละมาอฺกลุ่มนี้ได้แก่ อิหม่ามอัลบุคอรีย์ อิหม่ามมุสลิม ยะหฺยา เบ็น มะอีน อะบูบักรฺ อิบนุ อัลอะรอบีย์ (al-Suyuti, 1964 : 1/196) อิบนุหัซมฺ อะบูชาเมาะฮฺ และอัชเชาวกานีย์ (al-Qasimi, 1961 : 94) โดยที่เหตุผลของอุละมาอฺกลุ่มนี้ คือ หะดีษเศาะเหียะห์และหะดีษหะซันที่กล่าวถึงเรื่องที่เกี่ยวกับศาสนามีมากมายเพียงพอต่อการนำไปใช้เป็นหลักฐานได้ และที่สำคัญ คือ การยืนยันหุก่ม ของแต่ละเรื่องที่เกี่ยวกับศาสนาก็ต้องมาจากหะดีษเศาะหีหฺและหะดีษหะซัน ไม่ใช่มาจากหะดีษเฎาะอีฟ (al-Qasimi, 1961 : 94) และกลุ่มสุดท้าย กลุ่มที่สาม อนุญาตให้นำหะดีษเฎาะอีฟเป็นหลักฐานและปฏิบัติตามได้เฉพาะหะดีษเฎาะอีฟที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าของอะม้าล การสนับสนุนให้ทำความดีและห้ามปรามทำความชั่ว และเกี่ยวกับเรื่องที่เป็นหุก่มสุนัต กลุ่มนี้แบ่งออกเป็น 2 ทัศนะ *ทัศนะที่ 1* มีความเห็นว่าอนุญาตให้นำหะดีษเฎาะอีฟใช้เป็นหลักฐานและปฏิบัติตามได้เฉพาะที่เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวเท่านั้นโดยไม่มีเงื่อนไขใด ๆ ทัศนะนี้เป็นทัศนะของอิบนุ อัลมุบารัอก สุฟยาน อัษเษารีย์ ซุฟยาน เบ็น อุยัยนะฮฺ และอัลหาฟิศ อัซซะคอวีย์ (al-Qasimi, 1961 : 94) *ทัศนะที่ 2* อนุญาตให้นำหะดีษเฎาะอีฟเป็นหลักฐานและปฏิบัติตามที่เกี่ยวกับคุณค่าของอะม้าล การสนับสนุนให้ทำความดีและห้ามปรามการทำความชั่ว และสิ่งที่เป็นหุก่มสุนัตเท่านั้นโดยมีเงื่อนไข 3 ประการดังนี้ ประการแรก หะดีษนั้นต้องไม่ใช่เป็นหะดีษเฎาะอีฟญิดดัน (อ่อนมาก) ประการที่สอง เนื้อหาของหะดีษเฎาะอีฟที่กล่าวถึงเรื่องที่เกี่ยวข้องนั้นต้อง

สอด คล้องกับหลักการทั่วไปของศาสนา (อัลกุรอานและอัลหะดีษ) ประการที่สาม ไม่ยึดมั่นว่าเป็นหะดีษที่มาจากท่านนบี ﷺ จริง แต่เป็นการปฏิบัติในลักษณะเผื่อไว้เท่านั้น (al-'Asqalani, 1405 : 24) ทัศนะนี้เป็นทัศนะของอิบนุหะญัร อัลอัสเกาะลานีย์

จากบรรดาทัศนะต่างๆ ในการนำหะดีษเฎาะอีฟมาใช้เป็นหลักฐานข้างต้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่าท่านเมาลานา มุฮัมมัด ซะกะรียา ยึดทัศนะของกลุ่มที่สาม กล่าวคือ อนุญาตให้นำหะดีษ เฎาะอีฟมาใช้เป็นหลักฐานได้ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนให้กระทำความดี และสั่งห้ามให้ละเว้นความชั่ว ด้วยกับเหตุผลที่ว่า ตัวบทหะดีษที่อยู่ในระดับเฎาะอีฟที่ปรากฏในหนังสือของท่านนั้นเป็นหะดีษเฎาะอีฟที่มีจำนวนมากพอสมควร โดยที่หนังสือของท่านก็จัดอยู่ในประเภทหนังสือ "อัตตัรฆีบวัตตัรฮีบ" ซึ่งหมายถึง หนังสือในแนวการสั่งใช้ให้ทำความดี และสั่งห้ามให้ทำความชั่ว จึงไม่เป็นการแปลกที่หะดีษที่เฎาะอีฟจะปรากฏในหนังสือของท่าน

ผู้วิจัยมีความเห็นอีกประการหนึ่งว่า สิ่งหนึ่งที่เป็นแรงผลักดันประการสำคัญสำหรับท่านเมาลานา มุฮัมมัด ซะกะรียา ในการที่จะนำเสนอตัวบทหะดีษต่างๆ มาโดยท่านปรารถนาในอันที่จะสนองตอบคำสั่งของท่านเราะสูล (ศ็อลฯ) และหวังถึงความประเสริฐของผู้รายงานหะดีษ ดังที่ท่านได้กล่าวว่า

أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ "بَلِّغُوا عَنِّي وَلَوْ آيَةً وَحَدِّثُوا عَنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَلَا حَرَجَ وَمَنْ كَذَبَ عَلَيَّ مُتَعَمِّدًا فَلْيَتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنْ النَّارِ"

ความว่า "ท่านทั้งหลายจงเผยแผ่จากฉันแม้เพียงหนึ่งอายะฮฺ (เพียงน้อยนิด) ก็ตาม และจงรายงานจากบนีอิสรออีล โดยมิต้องวิตกกังวลใดๆ และผู้ใดโกหกต่อฉัน เขาก็จงเตรียมที่นั่งของเขาในไฟนรก"

(หะดีษบันทึกโดยอัลบุคอรีย์, 1997 : 3461)

ท่านเราะสูลได้กล่าวขอพรให้กับบรรดาผู้รายงานหะดีษ โดยกล่าวว่า

نَضَّرَ اللَّهُ امْرَأً سَمِعَ مَقَالَتِي فَوَعَاهَا وَحَفِظَهَا وَبَلَّغَهَا فَرُبَّ حَامِلِ فِقْهٍ إِلَى مَنْ هُوَ أَفْقَهُ مِنْهُ

ความว่า "ขออัลลอฮฺทรงโปรดประทานความสดชื่นและความสวยงามให้แก่บุคคลหนึ่งที่เขาได้ยินคำพูดของฉัน มีความเข้าใจ แล้วเขาก็จดจำ และนำมันไปรายงานต่อ (ยังผู้อื่น) ซึ่งบางครั้งผู้ที่รายงานได้รายงานให้กับผู้ที่มีความเข้าใจมากกว่าเขา" (หะดีษบันทึกโดยอัตติรมีซีย์ หะดีษหมายเลข 2656)[1]

[1] อัตติรมีซีย์ ระบุว่าเป็นหะดีษหะสันเศาะเหียะห์

Prince of Songkla University Pattani Campus

ท่านเราะสูลได้กล่าวไว้ในหะดีษอีกบทหนึ่งว่า

أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ أَوْلَى النَّاسِ بِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَكْثَرُهُمْ عَلَيَّ صَلَاةً

ความว่า แท้จริงท่านเราะสูล (ศ็อลฯ) กล่าวว่า “ผู้ที่ดีที่สุดต่อข้าพเจ้าในวันกิยามะฮฺนั้น คือผู้ที่กล่าวเศาะลาวาตต่อข้าพเจ้ามากที่สุด”

(หะดีษบันทึกโดยอัตติรมีซีย์ หะดีษหมายเลข 484)[1]

หะดีษบทนี้ท่านอบูหาติม ได้กล่าวถึงหะดีษบทนี้ว่า “หะดีษบทนี้บอกถึงความประเสริฐของนักหะดีษเนื่องจากไม่มีหมู่ชนใดในประชาชาตินี้กล่าวเศาะลาวาตต่อท่านนบีมากกว่าบรรดานักหะดีษ” (Ibn Hibban, Sahih Ibn Hibban : 1/84)

จากหะดีษต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้น จึงไม่แปลกใจเลยว่าเหตุผลใดที่ท่านเมาลานา มุฮัมมัด ซะกะรียา ถึงได้มีความพยายามที่จะนำเสนอตัวบทหะดีษต่างๆ มาบรรจุไว้ในหนังสือของท่าน โดยท่านมีความหวังถึงภาคผลที่จะได้รับที่ท่านเราะสูลได้สัญญาไว้นั่นเอง

3. ผลการวิจัยพบว่า มาตรฐานในการอ้างอิงหนังสือ แบ่งตามที่ปรากฏในหนังสือรวบรวมหะดีษ พบว่า หะดีษที่มีบันทึกในหนังสืออัสสุนัน มีจำนวน 125 คิดเป็น 28.34% มากที่สุด รองลงมาคือ หะดีษที่มีบันทึกในหนังสืออัลมะสานีด มีจำนวน 106 หะดีษ คิดเป็น 24.03% หะดีษที่มีบันทึกในหนังสือนอกเหนือจากประเภทต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้น มีจำนวน 101 หะดีษ คิดเป็น 22.90% หะดีษที่มีบันทึกในหนังสืออัลญามิอฺ มีจำนวน 66 หะดีษ คิดเป็น 14.96% หะดีษที่มีบันทึกในหนังสืออัลศิหฺหาหฺ มีจำนวน 34 คิดเป็น 7.70% หะดีษที่มีบันทึกในหนังสืออัลมุศอนนัฟ มีจำนวน 6 หะดีษ คิดเป็น 1.36% หะดีษที่มีบันทึกในหนังสืออะมัล อัลเยามฺ วัลลัยละฮฺ มีจำนวน 2 หะดีษ คิดเป็น 0.45% และหะดีษที่มีบันทึกในหนังสืออัลฟะฎออิล มีจำนวน 1 หะดีษ คิดเป็น 0.22% ตามลำดับ

จากผลการวิจัยข้างต้น สามารถกล่าวได้ว่า หะดีษเฉพาะความหมายภาษาไทยที่ปรากฏในหนังสือคุณค่าของอะมาลนั้น ส่วนใหญ่ถูกบันทึกในหนังสือสุนัน สิ่งดังกล่าว สอดคล้องกับสถานภาพของหะดีษที่สรุปผลมาข้างต้น ซึ่งจะเห็นว่ามาตรฐานของหะดีษส่วนใหญ่เป็นหะดีษเศาะเหียะห์ ซึ่งหะดีษที่ปรากฏในหนังสือสุนันส่วนใหญ่ก็จะเป็นหะดีษที่มีมาตรฐานทั้งในระดับที่เศาะเหียะห์ และหะสัน อย่างไรก็ตาม ตัวบทหะดีษที่ปรากฏในหนังสือของท่านเมาลานา มุฮัมมัด ซะกะรียา นั้นปรากฏในการบันทึกในหนังสือที่หลากหลายมาก ตำราที่ท่านเมาลานา มุฮัมมัด ซะกะรียา นำหะดีษมาอ้างอิงนั้น บางส่วนไม่เป็นที่รู้จัก บางส่วนเป็นที่รู้จักแต่ไม่นิยมนำมาใช้

[1] อัตติรมีซีย์ ระบุว่า เป็นหะดีษหะสัน

อ้างอิง อันเนื่องมาจากสถานภาพของหะดีษที่ปรากฏในหนังสือเหล่านั้นไม่อยู่ในขั้นที่เศาะเหียะห์ ด้วยกับสาเหตุนี้ จึงทำให้ปรากฏหะดีษที่อยู่ในระดับเฎาะอีฟญิดดัน และเมาฎ๊ัวะ อยู่เป็นจำนวนหลายหะดีษ ย่อมส่งผลทำให้หนังสือของท่านได้รับการวิจารณ์อย่างรุ่นแรงถึงการนำหะดีษที่ไม่ได้มาตรฐานดังกล่าวมาบรรจุไว้ในหนังสือของท่าน

อนึ่ง สิ่งหนึ่งที่ผู้วิจัยประสบในขณะทำการศึกษาวิจัย คือ เป็นการยากมากที่จะหาตัวบทหะดีษ เพราะบางครั้งการแปลหะดีษหรือความหมายของหะดีษ เป็นเพียงส่วนหนึ่งของตัวบท บางส่วนเป็นการแปลเฉพาะความหมายโดยรวม ทำให้เป็นการยากแก่ผู้วิจัยที่จะค้นหาตัวบทของหะดีษ ดังนั้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การจะนำเสนอหะดีษควรให้ความสำคัญกับตัวบท หรือไม่ก็อ้างอิงตามหลักการที่ถูกต้องว่านำมาจากแหล่งใด และควรระบุให้ชัดเจน ไม่เช่นนั้นแล้วจะมีผลทำให้หนังสือต่างๆ ที่เรียบเรียงออกมามีมาตรฐานที่ไม่เป็นที่ยอมรับในแวดวงวิชาการ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะที่ได้รับจากการวิจัย

1. ควรให้ความสำคัญกับหะดีษที่มีมาตรฐาน และได้รับการยอมรับจากนักปราชญ์เท่านั้น และไม่ควรใช้หะดีษที่ไม่มีมาตรฐานเพื่อนำมาใช้หรือเผยแพร่

2. ควรให้มีการศึกษาวิจัยตัวบทหะดีษในหนังสือต่างๆ ในรูปแบบตัครีจญ์ โดยเฉพาะหนังสือที่ใช้เรียน และหนังสือที่นักวิชาการนิยมนำไปใช้อ้างอิง หรือใช้ในการบรรยายสั่งสอนบุคคลทั่วไป

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์เรื่องเล่าที่ปรากฏในหนังสือคุณค่าของอะมาล ของชัยคุลหะดีษ เมาลานา มุฮัมมัด ซะกะรียา”

Prince of Songkla University Pattani Campus